

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Ing. Gabriela Sovová

Osobnostní vývoj literárního hrdiny ve vybraném díle současné české literatury

Olomouc 2022

vedoucí práce: Mgr. Michal Kříž, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Mgr. Michalu Křížovi, Ph.D., za odborné vedení, inspiraci a ochotu, kterou mi věnoval během zpracování diplomové práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala svědomitě a samostatně za pomoci uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

.....

Podpis

Obsah

Úvod

Teoretická část

1. Literární výchova v současném základním vzdělávání.....	8
2. Literární charakterizace.....	11
2.1. Druhy charakterizace postav.....	12
2.1.1 Přímá definice postavy.....	12
2.1.2 Nepřímá reprezentace.....	13
3. Dějiny světla – Jan Němec.....	19
3.1. Problematika biografie – její úskalí a věrohodnost.....	23
3.2. Román a reálná data o životě F. Drtikola.....	24

Praktická část

4. Analýza vývoje hlavní postavy dle literární charakterizace.....	28
4.1. Dětství.....	29
4.2. Dospívání.....	30
4.3. Raná dospělost.....	34
4.4. Střední dospělost.....	38
4.5. Pohledy do reálného života hlavní postavy.....	44
5. Osobnostní vývoj hlavního hrdiny dle psychologie osobnosti.....	47
5.1. Carl Gustav Jung.....	47
5.2. Viktor Emanuel Frankl.....	55
6. Pracovní listy.....	62
6.1. Pracovní list č. 1.....	63
6.2. Pracovní list č. 2.....	66
6.3. Pracovní list č. 3.....	71
Závěr.....	75
Použité zdroje.....	77
Přílohy.....	81

Úvod

V diplomové práci se budu zabývat dílem Dějiny světla od Jana Němce a osobnostním vývojem hlavního hrdiny. Cílem práce je představit vývoj osobnosti hlavní postavy z pohledu literární charakterizace a z pohledu vybraných teorií psychologie osobnosti. Dále analýza literárního díla z pohledu reálných údajů o životě Františka Drtikola.

K realizaci prvního cíle budou použity teorie literární charakterizace postavy a vybrané prvky těchto teorií budou sledovány v průběhu celého románu. Na těchto prvcích bude ukázáno, jak autor díla Jan Němec zachází s literární charakterizací a co tím čtenáři sděluje o hlavní postavě a jejím vývoji.

Analýza vývoje osobnosti postavy dle psychologických teorií bude realizována skrze vybrané teorie psychologie osobnosti. Budou použity ty koncepty, které mohou být aplikovány na vývoj osobnosti postavy s ohledem na poznatky získané z předchozí části – z analýzy vývoje osobnosti postavy dle literární charakterizace.

Druhý cíl bude realizován skrze srovnávání informací o Františku Drtikolovi z románu a informací o jeho reálném životě ať už z jeho autobiografie, nebo biografií od autorů, kteří se věnovali jeho životu či zkoumali jeho dílo. Na základě toho bude ukázáno, v jakých prvcích se liší literární obraz Františka Drtikola od jeho pravděpodobného reálného života.

Poslední část práce budou tvořit pracovní listy, které budou určeny pro práci s žáky ve výuce v hodinách českého jazyka a literatury na 2. stupni ZŠ. V těchto listech bude představen návrh práce jak s literární charakterizací v díle, tak s osobnostní charakteristikou postavy. Dále bude v pracovním listě představen návrh práce s rozdílnostmi mezi autobiografickým a románovým textem, který pojednává o životě reálné postavy. Bude navrhnutá také práce s uměleckou tvorbou Františka Drtikola ve vztahu k charakteristice jako ke slohovému útvaru v rámci výuky slohu. Využitím umělecké tvorby při práci s literárním textem dojde k obohacení výuky o mezipředmětové vztahy propojením výtvarné a literární výchovy a výchovy ke zdraví.

Román Dějiny světla byl vybrán jako dílo ze současné české literatury z toho důvodu, že autor pracuje s předobrazem reálného člověka, kterým je výrazná umělecká osobnost – František Drtikol, jenž proslul nejen uměním fotografie, ale také záměrným úsilím o rozvoj osobnosti.

Uvedený román Jana Němce byl pro účely diplomové práce vybrán také z toho důvodu, jelikož mě problematika rozvoje osobnosti zajímá a již v minulosti jsem se skrze vlastní četbu

setkala se jménem František Drtikol v souvislosti s fotografií a sebezvojem. Po bližším seznámení se s Dějinami světla se ukázalo, že je v díle velmi zajímavě propracovaná problematika práce s fotografií a malbou, a to se jevílo jako zajímavý námět pro vytvoření pracovních listů do hodin českého jazyka a literatury. Konkrétně propojení práce s literární ukázkou, literární charakterizací a práci s uměleckou tvorbou hlavního hrdiny.

1. Literární výchova v současném základním vzdělávání

Literární výchova spadá v rámci RVP ZV do vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace. Obsah vzdělávací oblasti Jazyk a jazyková komunikace se uskutečňuje ve vzdělávacích oborech Český jazyk a literatura, Cizí jazyk a Další cizí jazyk. Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Český jazyk a literatura má komplexní charakter, ale pro přehlednost je rozdělen do tří složek: Komunikační a slohové výchovy, Jazykové výchovy a Literární výchovy.

V literární výchově žáci poznávají skrze četbu různé literární druhy a žánry, učí se postihnout umělecký záměr autora a vytvářet si vlastní názory o daném díle. Žáci postupně získávají základní čtenářské návyky, schopnost interpretace textu.

Na druhém stupni ZŠ je důležitou součástí literární výchovy práce s interpretací literárních děl a tvořivá činnost s literárním textem.¹

Literární výchova

V literární výchově se žáci seznamují prostřednictvím četby se základními literárními druhy, učí se postihnout umělecké záměry autora a formulují své názory o přečteném díle. Učí se také rozlišovat literární fikci od skutečnosti. Získávají čtenářské návyky i schopnosti interpretace a produkce literárního textu.²

Hlavní náplní literární výchovy na základní škole je práce s uměleckými texty. Skrze tuto činnost jsou žáci směřováni k aktivnímu čtení, rozvoji tvořivosti a k porozumění kontextu vzniku těchto děl.³

Literární výchova plní v rámci základního vzdělávání několik funkcí. Jednou z nich je funkce výchovná, která se realizuje v souvislosti s interpretací přečteného textu. Další je vzdělávací, kdy žáci získávají nové poznatky o literatuře, a v neposlední řadě funkce estetická, která žákovi přináší prožitek z přečteného textu a působí na jeho city.⁴

Literární výchova se ve školách realizuje skrze umělecký literární text. Text jako takový lze plně chápat až na základě kontextu. Tomuto kontextu se však v minulosti (a mnohdy

¹ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. MŠMT Praha, 2021., s. 24.

² Tamtéž. s. 16.

³ JINDRÁČEK, Václav et al. Dětská pojetí uměleckého textu jako východiska školní interpretace. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta, 2011. 282 s. ISBN 978-80-7414-429-5. s. 12.

⁴ Tamtéž s. 13 – 16.

stále v současnosti) věnovalo příliš mnoho času na úkor textu samotného. Literární pozitivismus je zaměřen na to, že žákům jsou předkládány především historické skutečnosti a upřednostňuje faktografické zaměření literatury a práci s textem se bohužel mnohdy dodnes věnuje příliš málo prostoru.⁵ Tento způsob výuky vede spíše k nezájmu o literaturu a žáci jsou ochuzeni nejen o estetickou funkci literatury.

Hlavní náplní literární výchovy by měla být práce s literárním textem a komunikace dětí právě s ním skrze různé úkoly, které směřují k zamyšlení a k tvořivým nápadům. Aktivní čtenářství podporuje v žácích zájem o četbu, rozvíjí tvořivost a vedou k pochopení kontextu doby a vzniku daného díla.⁶ Učitel by měl po žácích chtít, aby po přečtení textu formulovali svůj názor na text, na téma v textu, na hlavního hrdinu apod. Měl by v nich vyvolávat různé otázky k zamyšlení, provokovat je vést je ke srovnávání s jinými díly.⁷

Zároveň učitelé jsou při interpretaci uměleckého textu v literární výchově postaveni před nelehký úkol a tím je reagování na argumenty žáků. Jejich názory se mohou zásadně lišit od názoru pedagoga. V této souvislosti se objevuje tzv. *princip nedourčenosti díla*, který říká, že čtenář musí mít možnost spoluvytvářet význam literárního díla. Uvedenou informaci by měl mít učitel na paměti a pracovat s ní při výuce.

Existuje několik přístupů k literární výchově. V české školské tradici se preferuje spíše znalostní přístup před uměleckovýchovným. Přitom je třeba zdůraznit, že v uměleckovýchovném neboli expresivním přístupu nejde o rezignaci na poznatky ani o oslabení důležitosti znalostí.

Expresivní přístup klade důraz na přímý a častý kontakt s literárním textem, dává prostor pro čtenářský zážitek a vyžaduje od žáků aktivitu skrze otázky kladené učitelem. Dále klade důraz jednak na teoreticko-literární znalosti žáka, jednak na jeho imaginaci a tvořivost. Žák na základě četby vyvozuje poznatky a dále s nimi pracuje.

Má-li být literatura ve škole vedena jako plnohodnotná literární *výchova*, kde je mimo systematické poznávání literárních děl, literárního vývoje a kulturního kontextu taktéž zahrnuta

⁵ NEZKUSIL, Vladimír. Nástin didaktiky literární výchovy: (čtyřletá gymnázia a vyšší třídy víceletých gymnázií): z praxe pro praxi. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2004. 165 s. ISBN 80-7290-160 - 5. s. 58.

⁶ JINDRÁČEK, Václav et al. Dětská pojetí uměleckého textu jako východiska školní interpretace. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta, 2011. 282 s. ISBN 978-80-7414- 429-5. s. 12.

⁷ JAROCKÁ, Helena. Čítanka a já. Český jazyk a literatura. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, a. s., a nakladatelství učebnic Fortuna, JUDr. František Talián. 2001/2002, ISSN 0009-0786. s. 23.

čtenářská gramotnost a skrze umělecký text je působeno na city žáka (je tedy zahrnuta výchova k lidskosti), nelze se v praxi vydávat pouze po cestě literárněhistorické neboli znalostní.⁸

Komunikační a slohová výchova

V rámci komunikační a slohové výchovy se žáci učí chápat různá jazyková sdělení, kultivovaně psát, mluvit a přečtený text analyzovat, kriticky posoudit jeho obsah a chápat různé komunikační situace.⁹

Výstupem diplomové práce jsou návrhy pracovních listů, které se mimo jiné vztahují k práci s literárním textem obsahujícím vyprávěcí slohový postup a charakteristiku jako slohový útvar, proto tyto zařadím do Rámcového vzdělávacího programu.

Již na 1. stupni ZŠ ve 2. období je očekávaným výstupem v komunikační a slohové výchově „správné psaní jednoduchých komunikačních žánrů po stránce obsahové i formální (ČJL-5-1-09). Dále je výstupem „sestavení osnovy vyprávění a následné vytvoření krátkého mluveného nebo písemného projevu s dodržением časové posloupnosti“ (ČJL-5-1-10). Samotným učivem jsou pak v tomto období v písemném projevu žánry písemného projevu: blahopřání, zpráva, oznámení, dopis, popis, jednoduché tiskopisy a samotné vypravování.¹⁰

Na 2. stupni ZŠ je mimo jiné očekávaným výstupem ve slohové výchově „odlišování ve čteném nebo slyšeném textu fakta od názorů a hodnocení, ověřování faktických informací pomocí otázek nebo porovnáváním s dostupnými informačními zdroji“ (ČJL-9-1-01), dále „využívání poznatků o jazyce a stylu ke gramaticky i věcně správnému písemnému projevu a k tvořivé práci s textem nebo i k vlastnímu tvořivému psaní na základě svých dispozic a osobních zájmů“ (ČJL-9-1-10). Uvedené dva výstupy se vztahují k vytvořeným pracovním listům, kdy žáci prokazují tyto dovednosti.¹¹ Učivem je v tomto období v komunikační a slohové výchově vyjádření postoje ke sdělovanému obsahu, vlastní tvořivé psaní, komunikační žánry – mimo jiné charakteristika, subjektivně zbarvený popis, výklad, úvaha.¹²

⁸ VALA, Jaroslav. *Didaktika literární výchovy: vybrané kapitoly pro učitele základní školy*. Olomouc: Hanex, 2017. ISBN 978-80-7409-086-8. s. 2-3, 12-13.

⁹ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. MŠMT Praha, 2021., s. 16.

¹⁰ Tamtéž. s. 19.

¹¹ Tamtéž. s. 22.

¹² Tamtéž. s. 23.

2. Literární charakterizace

Literární charakterizace je jedním z přístupů, kterým lze žákům a studentům přiblížit porozumění uměleckému textu a jednotlivým postavám.

V následující části budou představeny prostředky, kterými se v dílech projevuje charakterizace postav. V každé části pak budou představeny krátké ukázky z díla, které reprezentují ve vybraném díle Dějiny světla jednotlivé prvky literární charakterizace.

Literární postava

Jak lze chápat literární postavu přibližuje v díle ...na okraji chaosu... Daniela Hodrová, která uvádí, že postava je takový prvek díla, který prostupuje všechny složky díla a je svérázným motivem neboli komplexem různých motivů. Celý tento komplex je pak v textu realizován textovými prvky, které se v díle mohou objevit jednou (v případě popisu vzhledu), nebo několikrát (jméno postavy). Jiné prvky se v průběhu děje mohou měnit (líčení myšlenek, pocitů, činů). Z uvedeného vyplývá, že charakter postavy může být velmi dynamicky se vyvíjející prvek. To, jak je postava prezentována se objevuje:

1. V promluvách vypravěče o postavě (její charakteristika, myšlení, chování)
2. Skrze dialogy a výroky jiných postav o této postavě
3. Monology¹³

Vnitřní monolog je jeden z nejrozšířenějších způsobů prezentace postavy z hlediska jejího nitra. Dříve byl vnitřní monolog zcela zřejmě oddělen od okolního textu slovy „myslel si“ apod. Nyní se mnohdy dostává do proudu vědomí, kdy se hranice vnitřního monologu s okolním textem stírá nebo zcela mizí. Literatura se v podstatě vydává třemi cestami: 1. autor nezobrazuje nitro postavy skrze vypravěče; 2. nitro postavy se zobrazuje skrze zapojení hledisek postavy, jejího vnitřního monologu, proudu vědomí; 3. informaci o duševním stavu hlavního hrdiny autor předkládá výroky typu: *Uvádím nyní svou domněnku o vnitřním rozpoložení toho...*; 4. Touto cestou se vydal např. M. Kundera. Zde se vypravěč uchyluje k hledisku postavy, ale současně vypravěče ironizuje. Neskrývá se, že vypravěč je tvůrcem příběhu i postav.¹⁴

¹³ HODROVÁ, Daniela a kolektiv: ...na okraji chaosu... Poetika literárního díla 20. století. Praha, Torst 2001, s. 519.

¹⁴ Tamtéž, s. 530 – 531.

2.1. Druhy charakterizace postav

Postava jako taková je myšlenkovou konstrukcí, kterou si čtenář vytváří vlivem různých informací o postavě. Tato konstrukce je souhrnem několika povahových ukazatelů, které se v díle vyskytují v podobě různých informací o postavě a které čtenář vyvodí z přečteného.

Všechny dostupné textové ukazatele, jež vedou čtenáře k jeho myšlenkové konstrukci o postavě, lze považovat za prostředky charakterizace postav. Patrick O'Neill představuje tzv. přímou definici postavy a nepřímou reprezentaci. První se vztahuje k tomu, co je nám o postavě řečeno, druhá k tomu, že je nám v díle postava představena skrze své jednání.¹⁵

2.1.1. Přímá definice postavy

V textu může být postava specifikována kombinací jednotlivých pásem promluv postav a vypravěče spolu s užitím rozmanitých vyprávěcích strategií. Zjednodušeně to, co postava říká, jak to říká a v jakém kontextu, může být právě tím efektivním způsobem, jak charakterizovat jednak mluvící postavu, ale i ty, ke kterým se hovoří, a ty, o nichž se hovoří. Existuje zde výrazný rozdíl v tom, zda jsou získané informace o postavě skrze promluvu jedné z postav, nebo jsou od vypravěče. Toto musí čtenář vždy rozlišit a uvědomit si, které informace jsou pro vytvoření obrazu postavy relevantní. Promluva samotné postavy je subjektivní a je podřazena promluvě vypravěče. Postava je však v rámci přímé charakterizace staticky definována tady a teď.¹⁶Tato staticčnost však zpravidla bývá zmírněna právě prvky nepřímé charakterizace a to tím způsobem, že se v díle například objeví pouze určitý náznak přímé definice a dále je doložena promluvou či chováním postavy. V současné literatuře se užívá spíše nepřímá charakterizace, upřednostňuje se spíše naznačování před zobecněním a tím se také aktivizuje čtenář a jeho konstrukce o postavě.¹⁷

V románu Dějiny světla se přímá charakterizace vyskytuje spíše v náznacích. Čtenář tak musí složitě konstruovat charakter hlavní postavy na základě jejího jednání, chování. Často se přímé charakteristiky objevují v promluvách postav, nebo skrze promluvy vypravěče. Například v té části, kdy se hlavní hrdina nachází v období svého dětství, které bylo poblíž dolů

¹⁵ FOŘT, Bohumil: Literární postava. Vývoj a aspekty naratologických zkoumání. Praha, Ústav pro českou literaturu 2009, s. 64.

¹⁶ Tamtéž. s. 65.

¹⁷ RIMMON-KENANOVÁ, Shlomith: Poetika vyprávění. Brno, Host 2001, s. 68.

a stala se tragédie, při které bylo několik horníků zasypano a zemřelo: „...*Hynkův táta vypráví o hornících, kteří měli kdysi zahynout... Jenže ve skutečnosti se zázračně zachránili, protože byli zbožní a usilovně se modlili...*“¹⁸ Tímto jeho otec charakterizuje dělníky, kteří byli převážně věřící.

Na jiném místě zase vypravěč zmiňuje vztah Františka a jeho kamaráda Hynka, se kterým mají blízký vztah a vysvětluje důvod, proč tomu tak je a také přibližuje povahové vlastnosti Františka: „... *Stojiš před ním a rozpačitě se umíváš. Máš Hynka rád, je to vlastně tvůj jediný pořádný kamarád. Neposmívá se tvé zasněnosti a nevdá ti tvoje odtážitost.*“¹⁹ Tím také autor poukazuje na nepřilíš úspěšné studium Františka na gymnáziu, které končilo tím, že ho otec poslal na studia k fotografovi. Podobná charakterizace se objevuje v úvahách jeho otce: „... *Trápí ho, že Ema je pomalu na vdávání, ale bez vážné známosti, a jeho jediný syn nosí ze školy čtverky a pětky, takže ve vyšším gymnáziu bude těžko pokračovat a dost možná ho vyloučí ještě z toho reálného.*“²⁰

2.1.2. Nepřímá reprezentace

Na představení literární postavy se podílejí jak explicitní, tak implicitní významové složky. Definování postavy je svázáno s tím, co je o postavě přímo řečeno a zároveň tím, jak se projevuje její nepřímá prezentace. Nepřímá charakterizace souvisí s postupným vyjevováním implicitních významových složek. V textu se to odehrává prostřednictvím vícero prostředků nepřímé charakterizace. Způsoby nepřímé charakterizace postavy bývají velmi různorodé a vzájemně se prolínající – od vzhledu postavy, přes její činy až k promluvám a jednání.²¹

Dle D. Hodrové ústup od charakteristiky přímé a tendence tíhnout k nepřímé, která je zahrnuta v ději samotném, můžeme pokládat za tendenci směřovat k postavě-hypotéze.²² Postava-hypotéza a postava-definice se odvíjí od toho, jakým způsobem autor k postavě přistupuje, jde o jeho úhel pohledu na postavu. Pokud se jedná o postavu-hypotézu, není na ni nahlíženo jako na něco totálního, ale jako na torzo neboli siluetu, která se v díle objevuje a kterou se autor pokouší neustále rekonstruovat. Autor prostřednictvím tohoto pojetí postavy

¹⁸ NĚMEC, Jan. *Dějiny světa: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014. s. 17

¹⁹ Tamtéž. s. 40.

²⁰ Tamtéž s. 54.

²¹ FOŘT, Bohumil: *Literární postava. Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha, Ústav pro českou literaturu 2009, s. 66.

²² HODROVÁ, Daniela a kolektiv: *...na okraji chaosu... Poetika literárního díla 20. století*. Praha, Torst 2001, s. 562.

uchopuje proces myšlení jako nezavršený, protikladný a zobrazitelný jedině skrze procesualnost a neúplnou a stále unikající totalitu.

Postava-definice souvisí s tzv. „hotovostí“, absolutní předvídatelností chování, které je v souladu s literárním psychologismem a s typickými projevy lidských a sociálních typů.²³

- **Promluva postav**

K výrazovému projevu postavy patří promluva postavy a promluva o postavě. Promluva o postavě je součástí nepřímé charakteristiky (popisuje se chování, myšlení) a zároveň přímé, kdy vypravěč přímo pojmenovává vlastnosti hrdiny a čtenářova aktivita je redukována na minimum. Tento postup bývá spojen se vševědoucím vypravěčem a projevuje se u pojetí postavy-definice.²⁴ Fakta o postavách získáváme totožným způsobem, jako informace o lidech v naší každodenní komunikaci. Skrze řeč hrdiny a jeho jednání se projevují v textu konkrétní povahové rysy a tím si čtenář vytváří obraz o hrdinovi. Záleží však nejen na obsahu řeči, ale také na její formě, kdy je jazyk hrdiny odlišný od jazyka vypravěče.²⁵ Styl promluv postav je integrují do konkrétních pozic ve světech, které obývají a odlišují je v textu vůči ostatním. Dále poukazují nejen na jejich společenské zařazení, ale hovoří také o jejich individuálních charakteristikách. Jak bylo uvedeno dříve, z promluv postav se dovídáme o hrdinovi informace podobně, jako u lidí v běžném životě. Musíme si však uvědomit významný rozdíl v tom, že v literatuře jsou zobrazeny také niterné stavy či hnutí postav, které naši představu o nich posouvají dále.²⁶

V románu je poukazováno na talent Františka Drtikola skrze několik promluv, například na výstavě v době studia získává ocenění za krajinářskou fotografii: „...*A za soubor portrétů, s přihlédnutím ke krajinářské fotografii, získává medaili Jihoněmeckého spolku fotografů Franz Drtikol!*“²⁷ Poté následují na totéž téma promluvy jeho kamarádů: „*Ale Franz si tu medaili zaslouží, říká Fritz. Dále od učitele: „Franzi, od začátku jsem věděl, že ve vás něco je...*“²⁸

Na jiném místě je skrze dialog vyjádřena povaha hlavního hrdiny – hloubavá a toužící po poznání pravdy: „*Jsi teď šťastný, Fráňo? dívá se na tebe. To mě nenapadlo. Nenapadlo*

²³HODROVÁ, Daniela a kolektiv: ...na okraji chaosu... Poetika literárního díla 20. století. Praha, Torst 2001 s. 556-557.

²⁴Tamtéž, s. 561-562

²⁵RIMMON-KENANOVÁ, Shlomith: Poetika vyprávění. Brno, Host 2001, s. 71.

²⁶FOŘT, Bohumil: Literární postava. Vývoj a aspekty naratologických zkoumání. Praha, Ústav pro českou literaturu 2009, s. 69 - 70.

²⁷NĚMEC, Jan. *Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014. s. 161.

²⁸Tamtéž. s. 162.

tě, jestli jsi šťastný? Nepřemýšlel jsem o tom. Ale o tom přece nemusíš přemýšlet!...Nezáleží mi tolik na štěstí, říkáš... A na čem ti záleží? Na pravdě, říkáš. Pravda je víc než štěstí.“²⁹

Dále se v díle objevují vnitřní promluvy postavy, které například dokládají jeho vztah k fotografování aktů: „...*Stále věříš ve svatý svět snu a domníváš se, že tělo je v první řadě pláství duše. Není-li krása uvnitř, nemůže být ani venku, anebo je nudná, chladná, náhodná. Kdežto zachytit skutečnou krásu, to by znamenalo vztyčit první pilíř mostu, který vede od viditelného k neviditelnému. ...Tělo na rozdíl od tváře nedokáže přetvářovat... Navíc krása nahého lidského těla je dosud podceňována a potlačována ve jménu pochybné morálky, která upřednostňuje mrav před přirozeností. Bůh stvořil člověka nahého, na to by se nemělo zapomínat, říkáš si.“³⁰*

- **Jednání postavy**

Nepřímá charakterizace, jako je jednání postavy, je jednou z možností, díky které se nám vyjeví vlastnosti, názory, morální vlastnosti, ideje, city, motivace a postoje jednajícího hrdiny. Z těchto informací je možno dále vyvozovat pocity postavy a její vztah k okolí. Je potřeba mít na paměti, že tyto informace nás k rysům hrdiny pouze směřují, ale zjistit skrytý význam v jednání postavy musí každý čtenář sám. Dochází tak k tomu na základě jeho zkušeností, vědomostí a dovedností. Zároveň je k odkrytí skrytého významu zapotřebí určitých předpokladů čtenáře, přičemž při tomto procesu čtenář vyvozuje význam na základě kauzality svého běžného denního života.³¹

Autorka Shlomith Rimmon-Kenanová při uvedeném procesu rozlišuje takové činy postav, které obvykle slouží k jejich charakterizaci, na jednání jednorázové, které vypovídají o dynamickém charakteru postavy, dále na běžné čili opakované, které mohou svědčit o statickém aspektu postavy.³²

V románu *Dějiny světla* se hlavní hrdina hlásí na fotografickou školu. Jede na přijímací zkoušky a přespí poprvé daleko od domova pod širým nebem, kdy tímto jednáním dospěl v muže: „*Stačí odejít z domu a z chlapce je chlap, co si v noci v cizím městě krkne do tmy, lůžko má z listí a hvězdy ho přikryjí. Nad ránem se sice vzbudíš zimou, ale cítíš se jako znovuzrozený.“*

²⁹NĚMEC, Jan. *Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014 s. 191.

³⁰Tamtéž. s. 193

³¹FOŘT, Bohumil: *Literární postava. Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha, Ústav pro českou literaturu 2009, s. 67.

³²RIMMON-KENANOVÁ, Shlomith: *Poetika vyprávění*. Brno, Host 2001, s. 68.

Dále autor na několika místech dosvědčuje umělecký talent skrze jednání Františka Drtíkova, například u přijímacích zkoušek na fotografickou školu: „*Máte nakreslit postavu podle oprýskané sochy, kterou dovezou na kolečkách...Jsi zvyklý kreslit rychle, záleží na několika základních tazích...Zdá se ti, že kresbám ostatních chybí výraz...Jsi hotov s kresbou dříve, než ostatní a jeden z členů komise si vezme tvou kresbu.*“³³

Taktéž studijní úspěchy skrze jednání na fotografické škole: „*už jsi daleko soustředěnější než na gymnáziu. Znamky tomu odpovídají, Spörl tě chválí a Emmerich na konci roku napíše uznalý dopis do Příbrami, jež bude otec dva týdny nosit v zadní kapse kalhot.*“³⁴

Ve druhé části románu autor představuje situaci, kdy hlavní hrdina pořádá setkání u sebe doma, kde se scházejí lidé, kteří spolu diskutují a meditují: „*Přátelé, rád vás zase vidím pohromadě, říkáš. Hlavně abyste přicházeli z pravých důvodů. Čtení dnes bude krátké, však víte, že není třeba mnoha slov...*“³⁵ Autor tím představuje Františkovu aktivní snahu o rozšiřování sebepoznání mezi další lidi.

- **Vzhled postavy**

Vnější vzhled postavy taktéž může sloužit jako prostředek charakterizace, který může vypovídat o jistých povahových rysech hrdiny. Zpravidla je vyjádřen popisem a jeho funkcí je vydělit tuto postavu vůči jiným – vůči jejímu okolí a tím pomoci čtenáři v orientaci. Zároveň je třeba zmínit, že v dekodování vzhledu postavy hrají důležitou roli také určité typologie, které nám umožní na základě vnějšího vzhledu usuzovat o určitých globálních vlastnostech postavy. Zmíněné typologie mají základ nejen v literární, ale i v neliterární konvenci, obecně umělecké, společenské či kulturní³⁶

V devatenáctém a dvacátém století lze sledovat v literatuře projevy snah o zvýraznění souvislosti mezi vzhledem a povahou postav. Při hodnocení povahy postavy na základě vnějšího vzhledu je třeba brát v úvahu vnější aspekty postavy, které může ovlivnit – účes, oblečení, a ty, které ovlivnit nelze – výška, barva očí.³⁷

³³ NĚMEC, Jan. *Dějiny světla: román o fotografování Františku Drtíkovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014. s. 106.

³⁴ Tamtéž s. 156

³⁵ Tamtéž. s. 458

³⁶ FOŘT, Bohumil: *Literární postava. Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha, Ústav pro českou literaturu 2009, s. 66.

³⁷ RIMMON-KENANOVÁ, Shlomith: *Poetika vyprávění*. Brno, Host 2001, s. 72.

V románu Dějiny světla se objevuje popis vzhledu postavy například v situaci, kdy hlavní hrdina již v dětství vídal tajemnou postavu, která představovala blízkí se smrt: ... *Vypadá sice trochu starší, než jak bys žemu toho muže čekal, ale možná jí roky přidává jen ten tvrdý výraz a nahrbené držení těla. Každopádně před sebou tlačí velké břicho, zdá se, jako by měla rodit každým dnem: sukni tahá vzadu po zemi, ve předu jsou jí vidět kotníky a bosé, špinavé nohy. Nemá žádná prsa a vůbec se celá zdá jakási vyschlá...*³⁸

- Prostředí postavy

Prostředí postavy, ve kterém se hrdina pohybuje, lze považovat za další prostředek jeho charakterizace. Patří zde okolní prostředí hrdiny, kterým může být například krajina, pracovní prostředí, místnosti, město, oblast a také společenské okolí, rodina, které postavu utváří. Uvedené prvky slouží jako další důležitý faktor, který formuje určité povahové rysy a může nám o postavě mnohé prozradit. Stejně jako u vzhledu postavy zde můžeme sledovat určitou kauzalitu.³⁹

V románu Dějiny světla autor několikrát zmiňuje, jak Františka Drtikola ovlivňovala v jeho tvorbě příroda, která mu byla i inspirací: „*Studuješ přírodu, s jakousi nově nabytou oddaností patříš na vše projevené, na ten nekonečný povrch věcí, řazení barev, tvarů a struktur.... Trávíš dny na ose slunce, prohlubuješ své přátelství se světlem.*“⁴⁰

Místo, kde vyrůstal, je charakterizováno hned v začátku díla: „*...sediš u stolu v hornické chalupě na kraji Příbrami. Na protější straně světnice stojí bílá kredenc s otřískaným nádobím a stará malovaná almara. Na stěně visí svatý obrázek...Kusy prádla na šňůře natažené nad kamny vypadají spíš jako hadry na vytírání, podlaha by však potřebovala hlavně vyspravit...*“⁴¹

Prostředí, ve kterém hlavní hrdina trávil v dospělém věku mnoho času, a které mu bylo zároveň i domovem, představuje jeho ateliér: „*Na první pohled se tu nic nezměnilo. Nábytek je stejně rozmístěný, na stěnách tentýž dekor, hlouběji v ateliéru si všimneš, že ani Myslbekův Kristus nezměnil během války pozici či výraz. Posadíš se do svého oblíbeného křesla v čekárně, ruce nahmatají důvěrně známý tvar područky, s úlekem a s požitkem, jako by to bylo nějaké dávno ztracené milované tělo... Na okamžik zavřeš oči: konečně jsi*

³⁸ NĚMEC, Jan. *Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014. s. 26.

³⁹ RIMMON-KENANOVÁ, Shlomith: *Poetika vyprávění*. Brno, Host 2001, s. 73.

⁴⁰ NĚMEC, Jan. *Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014.s. 158.

⁴¹ Tamtéž. s.13.

*doma.*⁴² Uvedená ukázka je z části, kdy se František Drtikol vrátil po válce do svého ateliéru.

- **Jméno postavy**

Jména postav čtenáři naznačují vlastnosti postavy, které jí čtenář přiřazuje v rámci své recepce fikčního textu. Jakmile je postava pojmenována, je její jméno od ní neoddělitelné. Od okamžiku, kdy je pojmenována, lze k postavě odkazovat jako k jisté množině propozic, která se procesem čtení proměňuje a dále konkretizuje. Vlastní jména umožňují ekonomický způsob odkázání v rámci jednoho narativního díla a slouží jako jednoslovné kategorie, kterým čtenář v procesu čtení přiřazuje jednotlivé atributy. Slouží jako takové „věšáky“ na vlastnosti. Postava je jedinečná, má své jméno, které vytváří a jeho identita se upevňuje s každým jeho činem.⁴³

Postava může být určována nejen jejím pojmenováním, ale také oslovením dalšími jednajícími postavami. Je důležité nejen to, jakým jménem je postava oslovena, ale také to, kdo a proč její jméno vyslovuje. Jméno se pak stává jedním z uzlů sítě vztahů mezi jednotlivými postavami.⁴⁴

V některých dílech také dochází k odkazování k postavám z jiných děl, nebo k začlenění skutečných lidí do fikčních světů. Tento jev se objevuje v postmoderní literatuře, kde se mnohdy stírají hranice mezi fikčním světem a reálným.⁴⁵

V románu je zmíněn na obalu knihy citát od Františka Drtikola, který hovoří přímo o svém jménu a zároveň jím autor sám sebe charakterizuje: „*Jmenuji se Drtikol – drtil jsem kola, která mne svírala. Jsem fotografem. Fotografoval jsem světlem. Píši lidem do duše světlem poznání.*“⁴⁶

⁴²NĚMEC, Jan. *Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014 s. 285.

⁴³FOŘT, Bohumil: *Literární postava. Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha, Ústav pro českou literaturu 2009, s. 73.

⁴⁴HODROVÁ, Daniela a kolektiv: *...na okraji chaosu... Poetika literárního díla 20. století*. Praha, Torst 2001, s. 629.

⁴⁵FOŘT, Bohumil: *Literární postava. Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha, Ústav pro českou literaturu 2009, s. 74.

⁴⁶NĚMEC, Jan. *Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014. obal knihy.

3. Dějiny světla – Jan Němec

Román Dějiny světla získal nominaci na literární cenu Magnesia Litera. Představuje život fotografa, malíře a mystika Františka Drtikola a zároveň čtenáři předkládá počátky fotografie a vývoj fotografování jako nového umění. Drtikol se narodil v roce 1883 a tvořil od roku 1901. Údaje o životě fotografa vychází ze skutečnosti a jsou zasazeny do rozsáhlého románu, který pokrývá více než půl století.

Jazyk románu je spisovný, autor používá neobvyklou du- formu. Používáním druhé osoby jednotného čísla autor takto nepřímou oslovuje čtenáře a vtahuje ho do děje, v podstatě přímo do pozice Františka Drtikola. (*Na rozdíl od Mnichova se ti Praha nechce otevřít. Jsi také o deset let starší. Chodiš z jednoho břehu Vltavy na druhý...*)⁴⁷ Du-forma vyprávění je neobvyklá a čtenáře může rozrušovat tím, že si není jistý, zda je oslovování „ty“ určeno jemu, nebo hlavní postavě. Přímou řeč nerozlišuje uvozovkami, což čtenáři místy způsobuje potíže s orientací v textu. V popisech práce s fotografiemi používá autor mnohé odborné výrazy (*camera obscura* s. 124, *matnice* tamtéž, *kinoskop* s. 112)

V díle se uplatňuje chronologická kompozice, děj začíná dětstvím Františka Drtikola, pokračuje obdobím studia a učením se fotografií, následuje postupné budování kariéry, rodinný život a Drtikolovo následování východních nauk a mystiky. Dílo obsahuje prolog, intermezzo zahrnující dopisy z fronty za 1. sv. války adresované milované Elišce a epilóg.

Román začíná dětstvím Františka Drtikola v oblasti stříbrných dolů v Příbrami. Prožívá hezké dětství, raduje se s obyčejných věcí, i dárek od otce – obyčejná tužka – je pro něj zdrojem štěstí. (*Zálibně otáčíš tužku v prstech a hledíš na její špičku....zeptáš se otce: Je v té tuze tužky všechno, co se s ní nakreslí? Stačí to jenom v pravý čas vytřepat na papír?*)⁴⁸ Ve věku začínajícího školáka dojde v hornické oblasti k požáru. Setká se přímo s neštěstím a smrtí. Smrt si opakovaně představuje (zjevuje se mu), jako postavu stařeny, která je těhotná, což může symbolizovat umírání na tomto světě a zrození na onom světě. (*...před sebou tlačí velké břicho, zdá se, jakoby měla rodit každým dnem.*)⁴⁹ Františkovo umělecké směřování se projevovalo už v dětství. Velmi rád maloval horníky, dokonce vstával ráno před ranní směnou, aby mohl vidět horníky, jak přicházejí do práce a zachytit tyto prchavé okamžiky tužkou. Otec mu pořídil malířský stojan, aby mohl rozvíjet svůj talent. Jeho uměleckým tendencím se však zpočátku nedostalo další podpory ze strany rodiny. Otec si přál, aby syn nastoupil na gymnázium,

⁴⁷ NĚMEC, Jan. *Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014. str. 198.

⁴⁸ Tamtéž str. 19

⁴⁹ Tamtéž str. 25

přestože jako žák býval ve škole mnohdy duchem nepřítomný a ve studiu se mu moc nedařilo. Následně do vyššího gymnázia již nešel, jelikož v dosavadním studiu neprospíval z vícero předmětů. Otec se proto rozhodl, že pošle syna na vyučení k fotografovi Mattasovi, který ho měl zasvětit do tajů focení. Práce u fotografa byla pro Františka opravdovou řeholí. Dělával ty nejtěžší práce – vymývání fotografického materiálu v ledové vodě, kvůli kterým měl omrzliny, pracoval šest dní v týdnu a většinu času trávil v temné komoře. Přes nepříjemnou práci však pronikl do detailů práce s vyvoláváním fotografie, negativy, chemickými roztoky a s dalšími činnostmi. V učení si z něj však Mattas udělal pomocnou sílu a ani po třech letech se Drtikol nenaučil fotografovat. Otec tedy rozhodl, že učení opustí a po debatě se synem jej poslal na školu fotografie do Mnichova. Absolvoval zde přijímací zkoušky, vnímal toto období jako předěl, kdy se z něj stal „chlap“. (*Stačí odejít z domu a z chlapce je chlap. Nad ránem se vzbudíš zimou, ale cítíš se jako znovuzrozený.*)⁵⁰

Na studiích jej vedl ve fotografování profesor Emmerich, který byl velmi inspirativní. Mimo jiné v úvahách o světle – *„Lze říci, že jako fotografové zapisujeme světlem. Jako může jeden jediný zdroj světla vrhat nekonečné množství stínů podle toho, jaký předmět před něj postavíte, tak se záměr skutečného tvůrce může manifestovat v nekonečném množství podob podle prostředků, jakých užívá.“*⁵¹ Teprve při studiích začal Drtikol poprvé sám fotografovat. V Mnichově pociťoval svobodu, odchod od původní rodiny mu prospěl a mohl se věnovat tomu, co ho bavilo, což se také odrazilo na jeho tvorbě. V tomto období byl vůči ženám spíše zdrženlivý, věnoval se studiu. Fotografování rozvíjelo jeho vnímání reality do dalších jemných rovin. (*Studuješ přírodu, s jakousi nově nabytou oddaností patříš na vše projevené, na ten nekonečný povrch věcí, to řazení barev, tvarů a struktur. Na samotném povrchu není nic povrchního, jen v něm umět číst. Tvary mají svůj význam, vyjadřují funkci, ale rovněž se v nich vyjevuje podstata věcí.*)⁵² Postupně se Drtikol stal premiantem školy a byl také oceněn na závěrečné výstavě školy.

Jeho snem je založit si vlastní ateliér, byl přesvědčován, aby se vydal do Evropy, to však odmítl a založil si ateliér v Příbrami. Než k tomu však došlo, nastoupil na vojnu, kde jeho pozornost byla v myšlenkách upřena na ateliér a na ženy. Po vojně zařídil ateliér v Příbrami, neměl však dostatek zakázek a nemohl se věnovat umění tak, jak chtěl. Po tomto neúspěchu se vydal zkoušet štěstí do Prahy. K tomuto kroku mu dopomohl otec, který ho podpořil. Chtěl se věnovat focení aktů a k tomu v Praze svolilo několik modelek, takže svůj záměr zrealizoval a

⁵⁰ NĚMEC, Jan. *Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014. str. 107.

⁵¹ Tamtéž str. 115

⁵² Tamtéž str. 158

díky aktům se dostal na výstavu Českého klubu fotografů amatérů v Lucerně. Seznámil se s Augustinem Škardou, který byl členem Klubu českých fotografů a rozhodl se, že Drtikola podpoří i finančně. Zakoupili ateliér v Praze, první zákazník se sice objevil až za dva měsíce, ale přicházeli i další.

Zamiloval se do šestnáctileté Elišky Jánské, která přišla do ateliéru na fotografování. Několikrát si spolu vyšli, například na výstavu, ale on neměla pochopení pro jeho náhled na svět a pro jeho tvorbu. Také byla již zasnoubena s jiným mužem. Nicméně Drtikol ji miloval.

V roce 1914 byl povolán do první světové války na frontu, kde zažil jedny z největších hrůz, kterých jsou lidé schopni... Byl tím zdrcen a vnitřně rozerván. Celou dobu psal Elišce dopisy, ona na ně však neodpovídala, přesto však bylo pro něj psaní dopisů jakousi útěchou a vždy doufal, že se mu ozve. Zpovídal se jí z různých úvah – o lásce, o práci, o Bohu. (*Neznám lepšího požitku jako ten, když mohu klidně pracovat, když mohu se zcela pohroužit do práce. Jsem nešťasten pak, když přijde svět se svojí prosou a vytrhne mne z ní... Cožpak nechápete, že chci něco dozajista jiného? Něco čistšího? Což nechápete, že kdybyste byla mojí ženou, že nechci, abyste byla mojí manželkou?*)⁵³

Po válce se vrátil zpět domů a žádal Elišku o setkání. Nereagovala, vyhledal ji a uviděl, že se stará o ochrnutého manžela, který byl taktéž ve válce. Následně se setkali, sdělila mu, že ho nemiluje.

Poté František onemocněl, trpěl vysokými teplotami a zápalem plic. Jakmile se uzdravil, začal opět pracovat. Jeho ateliér pravidelně navštěvovala Ervina Kupferová, výrazová tanečnice, se kterou se nakonec oženil a měli spolu dceru. Drtikol se stával úspěšnějším, v ateliéru se také nechali vyfotit významné osobnosti – T. G. Masaryk, E. Beneš, K. Čapek, B. Martinů a další.

Po svatbě se mezi Ervou a Františkem objevovaly různé neshody, drobné spory. Krátce po porodu chce Erva chůvu pro dceru, aby se mohla naplno věnovat tanci. Touží po založení taneční školy, což se jí také podaří. Vzájemně spolu tráví méně a méně času, nevidí se celé dny. Účastnila se mnoha večírků, žárlil na ni, měla také plotky s jiným mužem. S Ervou došlo k rozluce a následně k rozvodu, dařilo se jim však být alespoň částečně v přátelském vztahu.

Prostřednictvím fotografování a také díky zájmu o východní nauky a buddhismus se setkal s různými filozofy. Jedním z nich byl například Rabindranáth Thákur, se kterým vedl debaty o poznání sebe sama. (*... lidské vlastnosti se mohou měnit několikrát za život. Ale co je za nimi? Co je za vší tou estrádou našich citů, za tou pimprlátkovou psychologii? To, co vy zde*

⁵³ NĚMEC, Jan. *Dějiny světa: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014. s. 272.

*na Západě nazýváte duchem či duší, tomu my Indové říkáme átman. Každá bytost má v sobě toto blažené a nepomíjející zřídlo a jen na tom záleží, zda ho v sobě objeví.)*⁵⁴

Ateliér prosperoval, Drtikol se začal více zajímat o duchovní záležitosti. Potkával různé lidi s podobnými zájmy, četl knihy, chodil na přednášky zaměřené na duševní rozvoj. V tomto období mu zemřel otec, odešli dva asistenti z ateliéru. Opět uviděl stařenu, která symbolizuje smrt. Následně se začal spontánně věnovat meditacím a měl různé prožitky. *(Tvá mysl se v tom zářivě nabitém fluidu radostně rozpíná, na okamžik se cítíš být na výši té záře, ale sotva si to s jistým zadostiučiněním uvědomíš, poněkud pohasne... musíš usilovat bez úsilí, musíš se vzdát všeho včetně touhy něčeho se vzdát. Odevzdej se.)*⁵⁵

Následně zažíval pocit, že ho nebaví portrétování, jelikož se při tom lidé přetvařují. Duše ho táhla k sebepoznávání a tomu se velmi věnoval.

On sám byl navštěvován dalšími lidmi, kteří měli zájem o to stejné – sebepoznání, meditace. V období krize v 30. letech prodal ateliér. Lidé k němu přicházeli na rozhovory o duchovním poznání.

Jeho asistentka Jarmila z ateliéru se stala jeho ženou a žila s ním na Spořilově, kde Drtikol dále působil a věnoval se intenzivně malování obrazů.

⁵⁴ NĚMEC, Jan. Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi. 2. vyd. Brno: Host, 2014.s. 351.

⁵⁵ Tamtéž. s. 408.

3.1. Problematika biografie – její úskalí a věrohodnost

Problematikou biografie se mimo jiné zabýval autor Reiner Stach, který vydal třísvazkový životopis Franze Kafky. Upozorňuje na mnohá úskalí, nejistý výsledek a na problém vyhodnocení všech získaných informací, se kterými se autor životopisu potýká. Proto považuji za důležité krátce upozornit na to, s čím se s velkou pravděpodobností musel vypořádat i Jan Němec při tvorbě díla *Dějiny světla*, přestože se jedná o románové zpracování životopisu.

R. Stach podotýká, že zobrazit věrohodně biografii osobnosti je otázkou dobře mířené snahy o kumulaci faktů či útržkovitě zaznamenaných zpráv. Životopis představuje popis chronologických událostí a postav, které osobnost provázejí či ovlivňují. Jsou věrohodné? Staly se skutečně tyto události tak, jak byly někde zaznamenány? Tvorba osobnosti je odrazem autorova vnímání a nastavení. Je ovšem možno na jeho skutečný život nahlížet stejně jako v projevu jeho tvorby? Život autora je jednou stranou mince a tvorba tou druhou. Je obtížné se nenechat vtáhnout do posuzování osobnosti podle díla, které je autorovým projevem jeho vnitřního světa či vnějšího projevu.

Empatické vcítění je pro životopisce klíčovým počinem, které čtenáři poskytnou zajímavé a poutavé sdělení o osobnosti. Dokonce i sebelépe empiricky zdokumentovaný život zůstane záhadou, jestliže autor biografie nepodníká v čtenáři ochotu a schopnost vcítit se do osobnosti, situace, prostředí. Odtud ta charakteristická sterilita některých obsáhlých biografii doslova zaplavených citovanými daty a prameny. Nakolik však budou pravdivé? Jistě dosti, pokud se životopisec neutopí v detailech či příliš emočním sdělení ze zpráv z tehdejší doby.⁵⁶ K životopisům vůdců, vladařů či sportovních osobností lze přistoupit s jistou šablonovitostí a shromažďováním faktů a událostí v časově popisném sledu. Filozof se projevuje vývojem myšlenek v čase či sdělením, které v průběhu života prodělává v rámci vývoje své osobnosti. Zde je nutno přemýšlivě hodnotit a posuzovat osobnost v kontextu tohoto vývoje. Od životopisce klavírního virtuosa nebudeme požadovat, aby měl absolutní sluch, ani od životopisce dobrodruha, aby složil kapitánskou zkoušku na plachetnici. Životopisec filosofa by však měl umět přemýšlet a biograf spisovatele psát.⁵⁷

Ani metodicky sebestřelejší autor biografie nepřekoná obraz obrazu: nálada, atmosféra okamžiku, asociace, latentní obrazy a radosti... všechno mohlo být nepatrně jinak.

⁵⁶ STACH, Reiner. *Kafka*. Přeložil Michael PŮČEK. Praha: Argo, 2017. ISBN 978-80-257-2347-0. s. 23.

⁵⁷ Tamtéž. s. 21.

Nejpreciznější představivost vyzbrojená obrazotvorností a empatií jsou jen stíny ve srovnání s tím, jak to bylo doopravdy. Vše, co dovede, je vytvořit přehled, zaostřit obrysy, zvýšit rozlišení obrazu. Vše, co může sdělit, je ve způsobu „tak nějak to snad mohlo, bývalo mohlo, tak nějak to muselo být.“⁵⁸

Autor biografie musí pochopit, že naděje dostat se prostřednictvím důkladného šetření a hlubšího vcítění vždy o krok dále a vždy o trochu blíže, je zcela iluzorní. Cizí život ve skutečnosti uniká. Co tedy tímto veškerým úsilím získáme? Skutečný život osobnosti to určitě nebude, ale dlouhý pomíjivý pohled na jeho život snad ano.⁵⁹

3.2. Román Dějiny světla a reálná data o životě Františka Drtikola

Autor ve svém díle upozorňuje na to, že v románu předkládá pravděpodobný, ale ne nutně pravdivý pohled na osobnost Františka Drtikola. V díle chronologicky zachycuje dětství fotografa, jeho učení a studium včetně pozvolného budování kariéry fotografa. Poté následuje jeho příklon k Východním duchovním naukám a mystice.⁶⁰

K zachycení života reálných osob se mnohdy užívá umění. Výhodou tohoto způsobu záznamu životních událostí osoby je, že autora nemusí v tvorbě zastavit fakt, že o některých životních etapách nemá dostatečné množství podkladů.

Osud či dílo Františka Drtikola bylo zpracováno již jinými autory – Annou Fárovou, Janem Lípou, Josefem Mouchou. Pojetí Jana Němce se však velmi liší v tom, že se jedná o beletristické zpracování formou románu.⁶¹

Jan Němec se soustřeďuje hlavně na ty části Drtikolova života, které měly vliv na jeho umělecký či duchovní život. Z toho důvodu je čtenářům představen nejdříve jako chlapec. Následně poukazuje na důležitou životní etapu jeho studií v Mnichově. Další dějová linie je popsána výše.

Na co však autor důraz již příliš nekladl, nebo z nějakého důvodu se mu v díle nevěnoval, je fakt, že Drtikol se v třicátých letech rozloučil s fotografováním a začal malovat. Svůj ateliér zavřel a pobýval ve vile na okraji Prahy. Jeho práce se pak soustředila na malbu,

⁵⁸ Tamtéž. s. 23.

⁵⁹ STACH, Reiner. Kafka. Přeložil Michael PŮČEK. Praha: Argo, 2017. ISBN 978-80-257-2347-0. s. 25.

⁶⁰ NĚMEC, Jan. *Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014. str. 479

⁶¹ LOLLOK, Marek. *Němec, Jan Dějiny světla: iLiteratura* [online]. 2013 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/Clanek/32465/nemec-jan-dejiny-svetla>

překlad knih pojednávajících o východních naukách a zcela se zaměřil na roli duchovního učitele, který vedl své žáky až do své smrti.

Dále v knize není v rámci děje románu uvedeno, že po válce Drtikol vstoupil do komunistické strany, věřil levicovým ideálům a ve straně se aktivně angažoval.

Jan Němec v díle také nepoukazuje na to, že hlavní hrdina byl v třicátých letech v nepříznivé finanční situaci a pořádal kurzy pro lidi, kteří se chtěli naučit umění fotografie. Vyučoval portréty, zátiší a samozřejmě také akty. Dále vyučoval také na Státní grafické škole v Praze.⁶²

František Drtikol byl zřejmě komunistickou stranou dotazován, proč se věnuje sebepoznání apod., jelikož náboženství a duchovní nauky nebyly stranou podporovány, napsal jim k tématu vyjádření: „...*ve druhé třídě gymnázia se mi dostala do ruky kniha J. W. Drapera „Dějiny konfliktu mezi náboženstvím a vědou“, což bylo rozhodující pro celý můj život. Stal jsem se neznabohem. A kde jsem mohl, tak jsem papežství potíral...*“⁶³ Nato je však v jeho dopisech věnovaných Elišce Janské uvedeno, že sám sebe přirovnává k trpícímu Kristu na kříži. Pravděpodobně musel F. Drtikol různými způsoby kličkovat mezi členstvím v komunistické straně a svou aktivitou v duchovním sebepoznání. Toto také v díle není uvedeno.

Drtikola navštěvoval také Egon Bondy, který jeho sympatie vůči komunismu okomentoval následovně: „*Byť bych jakkoli byl prožil krizi engelsovského dia-matu, považoval jsem se neustále za filosofického materialistu (a pochopitelně ateistu, proto mně právě mohl být blízký buddhismus ve své původní podobě) a marxistu. Ale Fráňa, dlouholetý funkcionář KSČ, mi to nijak nebral, souhlasil se mnou, jen mi povídal, že za tím, o čem teď jako materialistický marxista jsem přesvědčen, je právě něco dál, co ten první stupeň neruší, ale naopak ho korunuje – tak bych dnes shrnul, co tenkrát naznačoval*“⁶⁴

Poté, co Drtikol ukončil kariéru fotografování a věnoval se východním naukám, měl své následovatele neboli žáky a ti zaznamenávali jeho promluvy. Dalšími prameny jeho učení jsou dopisy, které psal svým žákům. Drtikol si také dopisoval se spisovatelem Ladislavem Klírou, Rudolfem Steinerem.⁶⁵

Další významnou činností hlavního hrdiny byla také překladatelská činnost. Pravděpodobně byl jedním z prvních, kdo přeložil do češtiny Tibetskou knihu mrtvých. Tento

⁶²DOLEŽAL Stanislav (ed.), František Drtikol: Duchovní cesta, sv.2, Praha: Nakladatelství Svět, 2008, 978-80-87201-18-3 2008, str. 17.

⁶³Tamtéž. s. 18.

⁶⁴BONDY Egon, Prvních deset let, Praha: Maťa, 2002, 80-7287-062-9 s. 71-72.

⁶⁵FUNK Karel, Mystik a učitel František Drtikol. Doplněné a rozšířené vydání, Olomouc: Fontána, 2001, 80-85206-19-6 s. 245.

překlad byl o několik let později přepracován a vydán. Ne však pod jménem Františka Drtikola, ale Aloise Trčky.⁶⁶

Drtikolův žák František Hein tvrdí, že Drtikol si vzhledem k finanční situaci nemohl dovolit vydat překlad na vlastní náklady.⁶⁷

Další knihy, které překládal, se opět týkaly duchovního poznání. Jsou jimi například knihy Evans-Wentzové – Jóga a tajná učení Tibetu. Z němčiny Diamantovou sútru od Maxe Wallesera. Překládal pravděpodobně s pomocí manželky Jarmily a své rukopisy půjčoval svým žákům, kteří je přepisovali.⁶⁸

Měl spoustu žáků a můžeme říct, že i následovatelů. Mezi lidmi, které inspiroval, jsou velká jména, která jsou u nás známá na poli mystiky a meditace. Z těch nejznámějších například Květoslav Minařík, František Bardon, Míla Tomášová a jiní.⁶⁹

V románu jsou zachyceny pouze dílčí zmínky o jeho učení, ale Drtikolova tvorba je na jedné straně umělecká fotografie, ale na další je o duchovním poznání, putování, učení žáků, překladech duchovních knih a v neposlední řadě v duchovním odkazu, který zanechal.

V románu však není snadné zachytit veškeré významné životní události. A jak už bylo zmíněno na začátku, není cílem románu předložit fakta s exaktní přesností, nicméně dílo Dějiny světla je pojato tím směrem, kterým autor chtěl, aby se ubíralo, a na jisté životní události Františka Drtikola kladl větší důraz, než na jiné.

Ocenění díla

Literární kritici se vyjadřují na adresu díla Dějiny světla různorodě. Například Marek Lollok uvádí, že po přečtení románu má pocit, jakoby se nejednalo o román, ale o univerzitní práci nebo monografii vytvořenou na zakázku. Dále toto dílo přirovnává k posledním románům autorky Kateřiny Tučkové, která taktéž velmi důkladně

⁶⁶ *Bardo Thedol. Tibetská kniha mrtvých*, [Z německého textu L. Göpfert-Marchové] přeložil a poznámkami opatřil A. Trčka, Praha, 1938.

⁶⁷ DOLEŽAL Stanislav (ed.), František Drtikol: Duchovní cesta, sv.2, Praha: Nakladatelství Svět, 2008, 978-80-87201-18-3 2008. s. 115

⁶⁸ Tamtéž. s. 130.

⁶⁹ Eduard Tomáš na Drtikola vzpomíná také v dokumentárním filmu České televize: *Eduard Tomáš. Paměti mystika 13*, scénář, kamera a režie Viliam Politikovič, Česká televize 1998

shromážďovala data pro své romány. Dle něj se jedná o kvalitní díla, avšak jejich snaha o co nejpřesnější zachycení skutečnosti paradoxně výsledný dojem z díla oslabuje.⁷⁰

Dále literární teoretik Petr. A. Bílek uvádí, že celek románu představuje pozoruhodný experiment, který vypovídá o Drtikolovi, dějinách fotografie, o kulturním klimatu doby konce monarchie, době první světové války a dvacátých let... román neztrácí tempo a i po čtyřech stech stránkách nutí číst jedním dechem.⁷¹

Petr Mezihorák zase dílu vyčítá, že je v něm velmi okrajově zachycen proces Drtikolovi hluboké duchovní proměny, ale na druhou stranu přiznává, že postihnutí tohoto procesu je velmi obtížné. Dále upozorňuje na to, že je kniha příliš brzy uzavřena – děj končí patnáct let před Františkovou smrtí.⁷²

I přes různé recenze bylo dílo *Dějiny světla* nominováno v roce 2014 na cenu „Litera za prózu“ v rámci Magnesia litera. Dále získala v roce 2014 cenu Evropské unie za literaturu a ve stejném roce Cenu Česká kniha. Dílo bylo také přeloženo do šesti jazyků.

⁷⁰ LOLLOK, Marek. *Němec, Jan Dějiny světla: iLiteratura* [online]. 2013 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/Clanek/32465/nemec-jan-dejiny-svetla>

⁷¹ BÍLEK, Petr A. *Respekt: DĚJINY SVĚTLA: ROMÁN O FOTOGRAFOVI FRANTIŠKU DRTIKOLOVI* [online]. 19.01.2014 [cit. 2022-03-20]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2014/4/drtikolovo-zmrtvychvstani>

⁷² MEZIHORÁK, Petr. *Kulturní noviny: Každá tvář je událost* [online]. 2013, 2013 [cit. 2022-03-20]. Dostupné z: <https://www.kulturni-noviny.cz/nezavisle-vydavatelске-a-medialni-druzstvo/archiv/online/2013/47-2013/kazda-tvar-je-udalost>

Praktická část

Metodologie

V praktické části bude zkoumán vývoj hlavní postavy z pohledu literární charakterizace a z pohledu vybraných psychologických teorií osobnosti. Dále bude zjišťováno, jakým způsobem autor díla Jan Němec pracuje s reálnými údaji o životě hlavní postavy.

Cílem je analýza vývoje hlavní postavy dle literární charakterizace – dle vybraných prvků přímé a nepřímé charakterizace a poté analýza nakládání s reálnými údaji o životě Františka Drtikola v románovém zpracování díla Jana Němce. Dále analýza vývoje hlavního hrdiny dle vybraných teorií psychologie osobnosti. V každé části bude následovat interpretace zkoumaných poznatků. Poté budou vytvořeny pracovní listy jako návrh práce s uvedenými tématy do výuky hodin českého jazyka a literatury.

4. Analýza vývoje hlavní postavy z hlediska literární charakterizace

V praktické části se budu věnovat problematice vývoje hlavní postavy, Františka Drtikola, z pohledu literární charakterizace uvedené ve druhé kapitole práce. Pro tento účel budou v díle sledovány prvky přímé i nepřímé (promluvy, jednání, vzhled, prostředí a jméno postavy) charakterizace postavy. Jednotlivé prvky budou sledovány skrze celé dílo a u každého bude uvedeno, jak charakterizují hlavní postavu. Některé prvky charakterizace se v díle nevyskytují, v tomto případě jsou tyto prvky ponechány bez poznámky.

Dále budou v praktické části následovat pohledy do reálného života F. Drtikola, které v románovém zpracování buď chybí, nebo jsou uvedeny jinak než v dostupné sekundární literatuře o Františku Drtikolovi. Tato část bude provedena na základě dostupných textů o něm a s využitím jeho vlastní autobiografie. Tímto bude provedena komparace zobrazení Františka Drtikola skrze literární zpracování Janem Němcem s reálnými autobiografickými údaji a biografickými údaji od různých autorů (V. Birgus, J. Moucha, J. Fryš).

4.1. Dětství

Přímá charakteristika

V díle je hlavní postava charakterizována v období dětství jako dítě, které ve škole příliš neprospívalo, ale mělo rozvíjející se umělecký talent. Na začátku díla do děje vstupuje tajemná postava Augustina Žlutického, důlního tesaře a cvičitele dobrovolných hasičů, která se objevuje napříč dílem a v dětství k Františkovi při kreslení promluví: „...*poklepe ti na rameno... vidím talent!*“⁷³ V tomto případě se objevuje skrze promluvu postavy přímá charakteristika hlavní postavy. Motiv zájmu o kreslení se v díle objevuje opakovaně. Čtenář si postupně vytváří představu o hlavní postavě jako o dítěti, které je spíše méně společenské, nemá mnoho kamarádů a je ponořeno do svého světa. Toto vyplývá i z promluvy vypravěče o tom, jak František nedával mnoho pozornosti vyučování ve škole. „*Na hanbě býváš často a rád... Můžeš být duchem nepřítomný a pozorovat, jak se světlo posouvá po stěně...*“⁷⁴ Již v této části autor naznačuje zaujetí světlem, které se později projeví dále v uměleckém směřování postavy.

Prostředí

Dětství hlavní postavy je zasazeno do hornického maloměsta Příbram. Často pobýval v okrajové části, kde bydleli horníci a také jeho kamarád Hynek: „...*sediš u stolu v hornické chalupě na kraji Příbrami. Na protější straně světnice stojí bílá kredenc s otřískaným nádobím a stará malovaná almara. Na stěně visí svatý obrázek, požehnání a dřevěný křížek... Kusy prádla na šňůře natažené nad kamny vypadají spíš jako hadry na vytírání, podlaha by však potřebovala hlavně vyspravit: zpod prken se ozývá šramot myši a dalších tvorů skulin, skryšů a koutů...*“⁷⁵ Z popisu prostředí, ve kterém žil, vyplývá, že se nejednalo o příliš majetnou rodinu, žili skromně a pro Františka byla vzácná i obyčejná tužka, kterou dostal od otce. Na základě této charakteristiky můžeme usoudit, že hlavní hrdina byl v dětství veden ke skromnosti.

Jeho otec byl drobný obchodník a František ho často navštěvoval v obchodě: „...*staviš se ještě v tatínkově obchodě se smíšeným zbožím. Má velké skleněné výlohy, o něž otec rád pečuje, přede dveřmi se štosují proutěné koš, další zboží visí na háčích.*“⁷⁶

Vzhled

⁷³ NĚMEC, Jan. Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi. 2. vyd. Brno: Host, 2014. s. 32.

⁷⁴ Tamtéž. s. 61.

⁷⁵ Tamtéž. s. 13.

⁷⁶ Tamtéž s. 18.

Jednání

Postava Františka v dětství objevuje svět, maluje obrazy kolem sebe, snaží se porozumět lidem kolem sebe. Již jako dítě byl svědkem požáru v dolech a dokonce pomáhal při záchraně zraněných: „*Nezbývá než mu ty čelisti vypáčit, soudí samaritán. Vrazím mu mezi zuby špachtli a ty mu do chřtámu naliješ dávku rumu. Rozumíš? ... Nejdřív mu rumem bryndáš po bradě, ale pak už zamíříš přesně to té temné jámy vprostřed bezmála lidského obličej.*“⁷⁷ Z textu je patrné, že tímto prožitkem nebyl příliš traumatizován, ale spíše pátravě pozoroval, co se děje a snažil se v rámci svých možností pomáhat.

Promluva

Skrze promluvu postavy autor Františka charakterizuje jako zvědavé dítě, které se zamýšlí nad věcmi již v raném věku. „*Můžu se vás na něco zeptat? Jen se ptej. Je v mé tužce všechno, co s ní kdy nakreslím?*“⁷⁸

Jméno

Shrnutí

Ve sledovaném období a v díle celkově se přímá charakteristika hlavní postavy téměř nevyskytuje. Autor tak uplatňuje spíše teorii postava-hypotéza, kdy postava není prezentována skrze děj díla, promluvy postav, jednání jako něco totálního, ale naopak postavu neustále „rekonstruuje“. Skrze jednání a promluvy postavy/vypravěče je v díle postava Františka zobrazena jako dítě, které je zvědavé, přemýšlivé a již v raném věku projevuje zájem o malování, ve kterém je podporováno ze strany rodiny. Dále ve vypjatých situacích spojených s důlní katastrofou projevuje soucit a pomoc.

4.2. Dospívání

Období po dokončení reálného gymnázia, nástup do učení k fotografovi Mattasovi v Příbrami. Příjímání zkoušky a nástup na německou fotografickou školu.

Přímá charakteristika

V období dospívání vypravěč zobrazuje postavu Františka jako mladíka, který se staví do jisté opozice vůči otci a nesouhlasí s ním ohledně své budoucnosti – chce malovat a jít

⁷⁷ Tamtéž s. 25.

⁷⁸ NĚMEC, Jan. Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi. 2. vyd. Brno: Host, 2014. s. 33.

malířství studovat, ale nakonec se podvolí a nastupuje do učení k fotografu Mattasovi. Je však velmi nejistý a sám neví, co má od nové situace a práce v ateliéru očekávat. „*Stojíš tam jako tvrdé y, ohlédneš se za sebe do rajske zahrady a nejistě přešlápneš. Nedávno tě z ní vyhnali, dva cherubíni zkřížili plamenné meče za tvými plány jít na akademii. Znovu se tě zmocní zlost na otce, že tě sem poslal do učení. Proč právě sem?*“⁷⁹

Prostředí

Prostředí je v tomto období popisováno mnohdy jako nevlídné. Autor tak přibližuje tuto dobu v životě postavy jako období, které nebylo příliš radostné a zasazuje Františka do temné komory v ateliéru, kde je pro něj práce dřinou. „*U Mattase se dělá od rána do večera, šest a někdy sedm dní v týdnu, podle toho, jak jdou zakázky. Jsi zavřený v temné komoře nebo kopíruješ pozitivy. Když máš na starosti negativy, nespátíš kromě krátkých přestávek denní světlo, v listopadu už vstáváš za tmy a za tmy se z učení vracíš. Na rukou se ti po čase objeví hnědé skvrny, vypadají jako stařecké, ale na svědomí je má pyrogallová vývojka, kterou Mattas používá. S prvními mrazíky ti při vymývání materiálu v ledové vodě začnou nesnesitelně tuhnout prsty, bolí tě žíly a časem dojde i na omrzliny.*“⁸⁰

To se ale mění v okamžiku, kdy se otec Františka rozhodne poslat ho na studia do Mnichova. V tu chvíli se v díle objevují popisy přírody. „*...lůžko máš z listí a hvězdy tě přikryjí. Nad ránem se sice vzbudíš zimou, ale cítíš se jako znovuzrozený... oprášíš ze sebe zbytky trávy a jdeš se opláchnout k řece.*“⁸¹ Dále prostředí ubíhající krajiny při cestování vlakem, pohledy do přírody, čerstvý vzduch, který ve čtenáři předznamenává změnu k lepšímu. „*Vlak projíždí mezi zelenými kopci, flekaté krávy líně zvedají velké hlavy a zamyšleně přežvykují, shrbení zemědělci v čapkách a v šátcích už několik hodin sklízí úrodu na drobných poličkách nebo sečou trávu na lukách. Sediš v otevřeném vagonu, jitřní vzduch je dosud chladný. Poživačně ho nasáváš do plic, je to vzduch bez příměsi kouře a bez zplodin z hutí, na něž sis musel uvyknout.*“⁸²

Vzhled

V díle se v období dospívání poprvé objevuje popis vzhledu hlavní postavy. Vypravěč zmiňuje nejistotu, která se projevuje ve výrazu v očích. „*...světlé vlnité vlasy vyčesané*

⁷⁹ Tamtéž. s. 71.

⁸⁰ S. 74

⁸¹ S.107

⁸² S.104

nahoru a dozadu, takže vytvářejí dojem vysokého čela, hladká pleť a poměrně výrazný nos. Přes jemné rysy působí tvář mužsky. V očích dosud stopy nejistoty, ... ⁸³

Jednání

Již v mládí autor díla uvádí u Františka vnitřní prožitky, které předznamenávaly jeho duchovní život. Jsou to zážitky vnitřního míru a štěstí. *„Zakloníš hlavu a opět se tě tkne ono vzdálené štěstí, jako když jsi přecházel bílou plochu v Kličkově zahradě. Jsi tu, ozývá se...pohlédneš na palisádu černých borovic, a také jejich zatížené větve tě o té nečekané přítomnosti utvrzují. Jsi tu a to jsi ty.*“⁸⁴

Po absolvování učení u fotografa Mattase se hlavní postava odhodlá k životní změně a zkusí prosadit u otce své přání studovat fotografickou školu. Objevuje se tím u Františka vnitřní odhodlání a vůle změnit svůj profesní život k lepšímu a posunout se dál.

U přijímacích zkoušek vypravěč popisuje jeho talent a následuje úspěšné přijetí na školu. František v sobě objevuje novou sílu a víru ve vlastní schopnosti a má odhodlání jít si za svým snem. *„Zažíváš radostné uvědomění: myslet svůj život opravdově, být sám sebou, vést si svou... Být vážný a vášnivý! ... Od počátku se snažíš být o něco lepší než ti druzí. ...mít život před sebou, někým se stát, vydobýt si uznání v oboru, zanechat stopu.*“⁸⁵

V této životní fázi vypravěč poukazuje na Františkovu snaživost a cílevědomost, která se objevuje až na škole v Mnichově. *„...jsi už daleko soustředěnější než na gymnáziu. Znamky tomu odpovídají, učitelé tě chválí, na konci roku učitel napíše do Příbrami uznalý dopis, který otec nosí dva týdny v kapse u kalhot.*“⁸⁶

Promluva

V období práce v ateliéru u fotografa Mattase se u postavy objevují vnitřní promluvy, které předznamenávají postupné odhodlávání ke změně svého života. Vzpomínal na různá moudra z příběhů, které znal. *„Z toho příběhu se v tobě něco uchýtilo: člověk musí vyslyšet volání ze smu, vydat se na cestu... Anebo jako ten princ z příběhu o stříbrném městě, který Vám vyprávěl Hynkův táta: musíš si obléct staré rezavé brnění a získat v něm zlatou korunu. To všechno jsi měl tak nějak v plánu, aniž ses o to příliš staral.*“⁸⁷

⁸³ S. 93

⁸⁴ S. 90

⁸⁵ s.128

⁸⁶ S. 156

⁸⁷ S. 74

Po nástupu na fotografickou školu v Mnichově autor zasazuje hlavní postavu do přírody, kdy se ve volném čase toulá, užívá si svobody a inspirace, která přichází a objevují se vnitřní promluvy: „*Míváš pocit, že nejsi sám. Na těch toulkách jako by tě někdo či něco oslovovalo, jako by tě provázel něčí hlas. Jednou vnější příroda diktuje šepem té vnitřní, jindy hlas vychází zevnitř... jako bys byl celým svým bytím vetkaný v látku světa. Jsem tu, říkáš si, a to jsem já.*“⁸⁸ Dále se v tomto období objevují myšlenky, které Františka nutí pátrat po smyslu života: „*Nikdy tě nenapadlo, že by člověk běžně vnímal jen rubovou stranu látky světa, tu se zadrchanými nitěmi, neostrým vzorem a hrubými švy... Usínáš a říkáš si: Co když je všechno ještě jinak?*“⁸⁹ Autor tak opakovaně prezentuje hlavní postavu jako člověka, který pátrá po vyšším smyslu života.

Na škole v Mnichově byl velmi úspěšný a vyhrál několik fotografických soutěží, zde se opakovaně projevil jeho talent. Totéž v díle potvrzují promluvy jeho kamarádů: „*Ale Franz si tu medaili zaslouží, říká Fritz.*“ Dále od učitele: „*Franzi, od začátku jsem věděl, že ve vás něco je...*“

Následuje založení ateliéru v Příbrami, kde František zažívá neúspěch a vidí, že se musí posunout dál a zkusit štěstí jinde. Ze zoufalství se opět objevuje odhodlání ke změně. *Je ti jasné, že v Příbrami jsi vyčerpал všechny možnosti.*⁹⁰

Jméno

Shrnutí

Charakterizace postavy je v tomto období proměnlivá a mění se v závislosti na tom, čím si postava prochází. Objevují se změny vnitřních stavů od smutku, přes letargii až po nadšení.

Období dospívání prožívá postava zpočátku jako neradostné, jelikož nebylo respektováno jeho přání věnovat se malování, ale otec dal Františka do učení k místnímu fotografovi, kde byla práce těžká a k řemeslu se mladík vůbec nedostal. Tento stav probouzí v postavě odhodlání věci změnit a prosadí si svou vůli jít studovat na fotografickou školu do Mnichova. Tehdy se mění také jednání postavy ve vztahu ke studiu, objevuje se houževnatost a nadšení pro studium. Je velmi úspěšný, roste jeho sebedůvěra a po škole zakládá ateliér v Příbrami. Zákazníci se však neobjevují, následuje zklamání a touha zkusit štěstí v Praze.

⁸⁸ S. 158

⁸⁹ S.160

⁹⁰ S. 195

4.3. Raná dospělost

Od příchodu do Prahy a založení vlastního ateliéru po narukování do války.

Přímá charakteristika

Prostředí

Autor díla zasazuje Františka do prostředí staré Prahy, kde se prochází a přemítá o svém podnikání. „*Chodiš z jednoho břehu Vltavy na druhý, nejčastěji po Karlově mostě, protože ten jediný není zpoplatněný a rád se zde obdivuješ soše svaté Luitgardy. Někdy přejdeš po staré Železné lávce u Rudolfiny, než ji strhnou, protože hned vedle už se pne Mánesův most.*“⁹¹ Po počátečním nezdaru v podnikání se ukazuje, že prostředí Prahy nakonec přinese zakázky a František zanedlouho zaznamená úspěch ve své tvorbě. „*Jediná výhoda Prahy spočívá v tom, že se zde nachází víc svolných modelek. Některé jsou dokonce ochotné pózovat zadarmo nebo na dluh. Zákazníci nechodí, a tak máš možnost pokoušet se znovu o akty. Úspěch je střídavý, ale štěstí se na tebe usměje, když několik tvých pigmentů a olejotisků vyberou na dubnovou výstavu Českého klubu fotografů amatérů v Lucerně.*“⁹²

Další pozitivní zvrat v kariéře fotografa nastává, když se mu podaří obstarat byt, který přestaví na ateliér. Hlavní postava se tak nachází v prostředí, kde může realizovat svůj talent a naplno se věnovat fotografii. „*Po třech letech plahočení by sis těžko mohl přát něco víc. Secesní novostavba se dvěma arkýřovými věžičkami po stranách průčelí přitahuje pozornost kolemjdoucích. Stavitel sice nepočítal s tím, že by ve čtvrtém patře mělo vzniknout mondénní fotografické studio, ale když do toho třípokojevého bytu vejdeš, zjistíš, že Škarda nelhal: je projektován tak velkoryse, že nebude potíž ho na ateliér upravit.*“⁹³

Vzhled

Jednání

František dál pracuje na rozvíjení umění fotografie a přistupuje k fotografování z hlubší perspektivy, což se objevuje napříč jeho tvorbou. „*V ateliéru musí panovat příjemná atmosféra, chováš se prostě a nenuceně, abys dal najevo, že i oni se zde mohou*

⁹¹ S. 198

⁹² S. 199

⁹³ S. 204

cítit jako doma. Teprve až se uvolní, je jakási naděje, že na povrchu tváře či v nějakém pohybu zastihneš vnitřní ustrojení svého zákazníka, onu niternou melodii člověka, jak to nazvala Sophia Goudstikkerová.“⁹⁴

Promluva

Po příjezdu do Prahy se hlavní hrdina setkává s neúspěchem, toto autor díla dokládá vnitřními promluvami Františka, které pojednávají o zmatku, smutku a depresi: *„Vstáváš čím dál později, postihuje tě nemohoucnost a nechut’. Necháš si narůst knírek a zase si ho oholíš. Zdá se, že ses přesunul z Příbrami do Prahy jen proto, abys zažil další neúspěch. Praha vzhlíží k budoucnosti, pomalu se zbavuje svého uličního a duchovního labyrintu z konce století, ale ty si připadáš ztracený.*“⁹⁵

Autor v díle upozorňuje na úzký vztah mezi Františkem a jeho sestrou. Vztah k ženám měl rozporuplný, ale se sestrou to bylo jiné: *„Když ti tehdy otec oznámil, že tě dá do učení k Mattasovi, Ema nadšeně vykřikla: Konečně budu mít portrét! Trvalo ovšem víc než deset let, než ses k tomu dostal. Mezitím se stala spousta věcí. Je ti jasné, že tamté Emě už nikdy portrét nepořídíš— té, která si večer vlezla k tobě do postele a společně jste u poslední zažehnuté svíčky v domě četli Dvacet tisíc mil pod mořem, té, která na příbramských závodech vystrnadila ze sedadla Hynka a pak s tebou na tricyklu šlapala jako šílená, té, která na tebe z nástupiště mávala, když jsi ujížděl do Mnichova. Teď už je víc dospělou ženou než tvou sestrou.*“⁹⁶ I tento vztah však prošel dospíváním proměnou a František se s tím musel smířit.

Hlavní postava se zamiluje do šestnáctileté Elišky Janské, vztah s ní nemá budoucnost, ale to nechce slyšet. František velmi touží po Elišce, i když nemají mnoho společného: *„Mohl by sis říct, že tahle květina neroste pro tebe, ale místo toho všechny její nedostatky pokládáš za svou příležitost. Čím větší rezervy u ní spatřuješ, tím větší šance si dáváš... Ach, jak by jen mohla odmítnout takové dobro a vyznamenání být tebou milována?*“⁹⁷ Z promluvy lze vnímat jistou samolibost, kdy František nezpochybňuje možnost vztahu a je si jím téměř jistý.

Zamilování do Elišky je tak silné, že hlavní hrdina nebere v potaz ani to, že je již zasnoubená. *„O nějaký týden později vyjde najevo, že je zasnoubená s Dr. Chroustem. Ale*

⁹⁴ S. 217

⁹⁵ S.197

⁹⁶ S.192

⁹⁷ S. 215

už je pozdě – rozhodl ses ji milovat. Posíláš květiny, voňavé listky... Jsi nadmíru elegantní a dostaneš-li příležitost, tokáš jako tetřev. Konečně můžeš někoho jaksepatří milovat. ⁹⁸

Nehodlá ze svého citu ustoupit a zároveň vůbec nereflktuje na jiné ženy. Fotí v ateliéru nahé modelky, ale s žádnou si nechce nic začít. „...*stále myslíš na Elišku. Možná si to nepřiznáš, ale rozhodl ses ji milovat hlavně proto, že jsi ještě nikoho takto nemiloval. Evu jsi ještě nedokázal pořádně zaostřit, Eleonora zůstala výhradně ve tvých představách, a pár těch žen, se kterými jsi spal, v tobě nezanechalo žádný hlubší otisk. Dosud jsi pro žádnou ženu netrpěl... Jenže teď je to jiné, teď se podvědomě chceš vzdát toho nejcennějšího, co máš, vlastní vyrovnanosti. Toužíš po tom poznat romantickou lásku, a tak jsi připraven osvojit si všechny její mimikry, jen abys ji magicky přivolal, ba co víc, jsi ochoten přinést nejvyšší obět. Toužíš trpět, protože chceš být milován.*“⁹⁹ Poprvé se v něm ozývá silná touha po lásce i za cenu obětí, přestože Eliška ho nemiluje a nerozumí jeho pohledu na svět a umění...

Poznává však při focení další ženu – Sofii. „*Sofie tě vzrušuje. Je průzračná a zároveň tajemná: je tajemná svou průzračností, která umožňuje hledět hluboko do jejího nitra.*“¹⁰⁰ Sofie je úplně jiná než Eliška a přitahuje ho svou tajemností.

František musel narukovat do první světové války. Zastihlo ho to v době, kdy mu nevyšel vztah s Eliškou. „*Kdekdo si teď zařizuje, aby nemusel narukovat... Ale pak ti zas připadá, že válka přišla právě včas. Už aby tomuhle pitomému snu byl konec. Co jsi v životě chtěl, to jsi stejně nedostal, tak teď ať se stane, co stát se má. Vždyť celý ten románek s Eliškou je pěkná fraška, zoufalý pokus zamilovat se do pěkné tvářičky, která si to možná nechá líbit, když právě má náladu...*“¹⁰¹ U hlavního hrdiny se nyní objevuje skepse jednak z války, jednak z nevydařeného vztahu. Láska k ní však ani odloučením nezmizí.

Elišce psal mnoho dopisů, kdy na jedné straně ji vyčítal, jak se k němu chovala, na druhou jí vyznával lásku, a i tento nenaplněný vztah se mu na vojně stal jakousi „potravou pro duši“, ke které se uchýloval.

Ve válce zažil všechny hrůzy s ní spojené, prožíval vnitřní nepokoje z toho, co vojáci dělali – ať už oni sami, nebo protistrana. „*Na každý strom jsme museli střílet. Ať to bylo dítě či stařec či matka, žena, vše jsme věšeli... Divíš se? No, co s nima. Jací byli vůči nám,*

⁹⁸ S.213

⁹⁹ S. 219

¹⁰⁰ S. 231

¹⁰¹ S. 236

takoví jsme byli my...¹⁰² Mnohdy upadal do depresí a přál si zemřít: „...A nediv se pak, slunečko moje, že chci raději usnout na věky.“¹⁰³ „A pořád jen válka a válka...A člověk přestává myslet, že kdysi žil něco jiného – krásnějšího, přestává myslet, že vůbec se „to“ někdy vrátí a ...¹⁰⁴ Po válce mu však Eliška sdělila, že ho nemiluje.

Zároveň se v něm střídaly i stavy naděje a pocitu, že miluje život: „Vysněný život – protože to byl kousek mého já – dotekl se mé duše a pevně se v ní usídlil. Sám od sebe, z vlastního popudu, přestal jsem věřit v boha...A zase samotného mne napadlo, dívaje se kdysi na západ slunce, že slunce je ten můj bůh. – A počal jsem slunce milovat...“¹⁰⁵

Jméno

Shrnutí

V období rané dospělosti se postava potýká s problémy typickými pro dospělý život – budování kariéry, hledání životního partnera a nalezení své „cesty“. Skrze promluvy vypravěče je zřejmá naivita ve vztahu k první lásce a bezhlavé zamilování do Elišky. Budování kariéry zpočátku provází neúspěch, finanční nouzi a skepsi. Nakonec se však objeví zakázky a ateliér začíná prosperovat. Skrze vnitřní promluvy postavy je zjevné, že se situace obrací k lepšímu. Taktéž nyní začal pracovat na fotografování aktů, které později zaznamenaly úspěch. Tento krok a umělecké směřování nyní definovaly následující tvorbu postavy.

¹⁰² S. 253

¹⁰³ S. 261

¹⁰⁴ S.263

¹⁰⁵ S. 268

4.4. Střední dospělost

Období po návratu z války.

Přímá charakteristika

Prostřednictvím přímé charakteristiky je popsána životní partnerka Františka. V díle je popsána jako žena, která hlavního hrdinu přitahovala svou energií, nadšením a smyslem pro umění. „*Erva je blesk z čistého nebe, který podpálí zem. Skočí ti do života rovnýma nohama a začne tančit, jak osud píská. Dává si záležet, aby působila jako femme fatale. Je mladá a plná nadějí jako Československá republika.*“¹⁰⁶

Jméno

Ervína hlavní postavu oslovuje jako jediná „*Tišku*“. „*Viš, co mě dnes na zkoušce napadlo? Budu ti říkat Tišku! Tišku? To nejsem já. Ale jsi. Jsi František a máš v sobě něco tak tichého, takovou tíňku. Nezvyknu si. Ale zvykneš, Tišku. Uvidíš, ještě dnes večer si na to zvykneš.*“¹⁰⁷ Jedná se z její strany o důvěrné oslovení a zároveň tímto zdůvodněním jiná postava charakterizuje hlavního hrdinu, kdy vystihuje to, co z něho cítí.

Vzhled

Prostřední

Po válce se navrácí do prostředí ateliéru, ale čeká ho nemilé zjištění – společník Škarda špatně hospodařil, připravil Františka o peníze. Ten však po něm své peníze žádá a musí je splácet.

Jednání

Poté co se hlavní hrdina vrátí z války, dolehnou na něj zdravotní problémy a s tím i skepse. „*A pak z toho všeho onemocníš: z té války, z té viny, žes šikoval druhé pro marškompanie smrti, z té vysilující touhy po jiném světě, ze vši té nízkosti a nepokojů. Onemocníš ze svého života, jenž se příliš odchýlil od tvých představ, jediné záruky zdraví. Vrátiš se do Prahy, ulehneš v horečkách a čtrnáct dní ze své postele nevstaneš.*“¹⁰⁸
V horečkách a mdlobách přemýšlí nad svým životem: „*jestli na tenhle zápal plic nepojdeš,*

¹⁰⁶ S.305

¹⁰⁷ S. 314

¹⁰⁸ S. 304

může být, že jsi zhruba v polovině života, mlád či stár třicet pět let. Hledíš do běloby stropu: Co jsem dosud udělal? Na čem záleží?“ Je nadále veden k ponoření se do vlastního nitra.

Autor románu v této chvíli, kdy je hlavní postava více přitahována vnitřním životem, poukazuje v díle na změnu jeho fotografické tvorby. *„Máš-li ještě chuť na volnou tvorbu, vystříhujes si místo modelek lepenkové figurky anebo je vyřezáváš z překližky... konečně si můžeš stvořit těla dle svého gusta... Uvnitř meditace pochopíš, že světlo je vědomí a vědomí je světlo... Trváš na tom, že umění je něco mnohem hlubšího, něco, co vyvěrá z nitra duše, kde se vše dotýká přímo Boha.*“¹⁰⁹ Mění se jeho postoj k umění i samotná tvorba.

Následuje významné jednání postavy, kdy hlavní hrdina v době krize v 30. letech prodal hlavní hrdina svůj ateliér. *„Dnes tu na zemi naposledy přespíš, zítra odjedeš tramvají bydlet na Spořilov. Popsal jsi světlem mnoho fotografických desek, už není co říct, nakonec se musí mlčet.*“¹¹⁰ I přes ukončení fotografické činnosti se u něj neobjevuje ani smutek, nebo skepse.

Promluvy

Skrze vnitřní promluvy postavy je zjevné, že vztah směřuje k manželství. *„Ervě se líbí stát se tím, co jsi tolik žádal po Elišce: tvou první modelkou, tvou jedinou milenkou a později snad ženou.*“¹¹¹ S životní partnerkou Ervou se seznámil již před válkou, ale po válce začala chodit pravidelně do jeho ateliéru. Líbilo se mu, že také tíhne k umění a velmi rád ji fotografoval. Vznikl mezi nimi partnerský vztah a následně vstoupili do manželství.

Vnitřní promluvy postavy dále však vypovídají o tom, že vztah není šťastný a objevuje se mezi nimi spousta rozdílů. Dochází stále častěji ke konfliktům. Opakují se z její strany žárlivé scény. Také těhotenství je pro oba problematickou novou situací. Po premiérách žena tráví čas oslavami v barech a na tanečních parketech. František zjišťuje, že tento svět je jiný, než ten jeho: *„Nepatříš mezi ně. Nejsi ten typ člověka, který ke svému životu potřebuje společnost. Všechno to pableskování a zrcadlení, tu pavučinu upředenou lidskýma očima, které se navzájem sledují, a tím udržují svět pohromadě. Jsi-li příliš dlouho mezi lidmi, vyhladovíš po sobě: po vlastním bytí, jež nikdo neruší a neporuší. Máš chuť odejít někam do přírody, nechat se na dlouho obklopit mohutným tichem lesů či hor.*“¹¹²

¹⁰⁹ S. 451-452

¹¹⁰ S.459

¹¹¹ S. 313

¹¹² S. 363

Vše se tou dobou nepokojů s Ervou vyostřuje: „...*poslední měsíce se cítíš bídě. S Ervou se přete nebo nevidáte, z té romantické představy o životě mezi láskou a tvorbou zbývají jen cáry. A taky v ateliéru si připadáš jaksi impotentní: jsi jako člověk, který kráčí ve vlastních stopách, a tím své stopy ničí.*“¹¹³

Promluvy Ervy a vnitřní promluvy Františka svědčí o tom, že vztah směřuje k rozvodu.

Manželské nepokoje hlavní postava hodnotí tak, že k manželství ani jeden není způsobilý: „*Po několika minutách si jasně uvědomíš, že za to vlastně ani jeden nemůže. Nejste způsobilí žít v manželství, vést společnou domácnost, vychovávat dítě, tak je to.*“¹¹⁴ Následně dochází k rozluce a později k rozvodu. „*Pravda je, že se vám tím rozvodem oběma ulevilo.*“¹¹⁵

Vnitřní život

V období střední dospělosti se v díle vyskytuje mnoho vnitřních promluv hlavní postavy, které mají významný vliv na její další život a také na uměleckou tvorbu.

Autor díla skrze vnitřní promluvy přibližuje čtenáři duševní život postavy a jeho postoj k víře, přestože hlavní hrdina nebyl věřící v církevní slova smyslu: „...*nikdy jsi nepochyboval, že existuje nějaký druhý břeh, k němuž se dá doplavat, i kdyby to měl být jen poslední sen, ze kterého už se člověk neprobudí.*“¹¹⁶

V této části díla se hlavní hrdina setkává s několika dalšími postavami, které ho ovlivní v myšlení a v sebepoznávání. Byl jím například Rabíndranáth Thákur, bengálským básník. Měl jej fotit a při té příležitosti spolu mluvili o duchovních záležitostech. „*To, co vy zde na západě nazýváte duší či duchem, tomu my Indové říkáme átman. Každá bytost má v sobě toto blažené a nepomíjející zřídlo a jen na tom záleží, zda ho v sobě objeví... Slova však nemají moc učinit naše životy lepšími a skutečná milost prozření spočívá jinde.*“¹¹⁷

Dále dojde k dalším významným událostem, které velmi ovlivní vnitřní rozpoložení postavy. Zemře mu sestra, a to ho vede k dalšímu zamyšlení: „...*s jistou nelibostí si přiznáváš, že v určité chvíli život trochu omrzí. Tužby se vypořebují, pérko se vytahá. Některá přání dojdou naplnění, ale to znamená daleko méně, než by sis myslel... Teprve*

¹¹³ S. 367

¹¹⁴ S. 379

¹¹⁵ S.414

¹¹⁶ S. 328

¹¹⁷ S. 352

když muž dosáhne toho, co chtěl, a není úplně zmrtvělý cenou, kterou za to zaplatil, může se obrátit k podstatnějším věcem...Musel by sis zalít uši voskem, abys to volání neslyšel: Přece nechceš prosedět celou cestu v jednom kupé. Ve vagonu s ostatními umělci. Viděl jsi je a jen málokdy to byl pěkný pohled. Víš, jací jsou, víš, jaké to je. Přece se nenecháš pohlit rubovou stranou světa, přece nezemřeš v kulisách. Přece nezůstaneš u symbolu. ¹¹⁸ Tímto nám autor díla předkládá postoj hlavní postavy k umění a jeho nechť zapadnout do klasického proudu tehdejších umělců-fotografů.

Následuje úmrtí otce, odchod manželky i s dítětem. Hlavní postava se vyrovnává se ztrátami a po určité době pocítí klid. *„Co z tvého života odešli blízcí lidé, pozoruhodně se zjednodušil. Konečně můžeš tvořit v úplném klidu, v podstatě o samotě.* ¹¹⁹

Autor díla upozorňuje skrze další vnitřní promluvu na to, že hlavní hrdina čerpal inspiraci pro svůj duchovní růst z tehdy dostupné literatury a zkoušel postupně sám meditovat: *„Člověk by měl ke svému životu zaujímat odstup tří vojenských kroků, ať se děje, co se děje, napadne tě. Ještě chvíli ti táhnou hlavou myšlenky, ale pak zatemníš okna a posadiš se na zemi do tureckého sedu. Díváš se na rovný plamen, který míří vzhůru. Po chvíli se zkoušíš koncentrovat, jak sis to přečetl v Hořícím keři...* ¹²⁰

Dále vypravěč komentuje usilování Františka, které směřuje ke koncentraci, meditaci a k vnitřnímu míru. *„Během meditace se cítíš lehčí, sám sebou povznesený, jako bys stoupal... Tvá mysl se v tom nabitém fluidu radostně rozpíná, na okamžik se cítíš být na výši té záře, ale sotva si to s jistým zadostiučiněním uvědomíš, poněkud pohasne, jako by byla blahem příliš jemným, než aby jí šlo kalit vlastní pocity. Opět taková hra na schovávanou, musíš usilovat bez úsilí, musíš se vzdát všeho včetně touhy něčeho se vzdát. Odevzdej se.* ¹²¹

Spolu s duchovním poznáváním neustále dochází ke změnám ve fotografické tvorbě, vypravěč komentuje tuto změnu a zmiňuje fakt, že se hlavní hrdina postupně odklání od zakázkové tvorby. *„Zakázkové portrétování tě vůbec baví méně než dřív, živnost se tě už příliš netýká. Většina lidí se před aparátem snaží tvářit jinak, než jací ve skutečnosti jsou, a to obvykle s větším úsilím, než jaké jsou jejich přetvařovací schopnosti. Ztrácejí vědomí sebe sama, svůj výraz, obvyklý postoj, představu o vlastním těle. A tebe čím dál víc vzrušuje přesný opak:sebepoznání.* ¹²²

¹¹⁸ S. 376

¹¹⁹ S.422

¹²⁰ S. 397

¹²¹ S. 408

¹²² S.424

Rozkřikne se, že František prožil hluboký vnitřní ponor a začnou ho navštěvovat lidé. *„Téměř s nikým jsi o svých zkušenostech nehovořil, ale něco takového se nedá utajit. Nejdřív to byly čistě neformální návštěvy, spontánní rozhovory, ale jejich počet vzrostl tak rychle, že jsi tomu sám musel dát nějaký řád... Pochybuješ o smyslu těchto setkání, jenže tvou jedinou starostí je dávat, co jsi pochopil. Každý si nabere tak hluboko, kam dosáhne, s tím se nedá nic dělat.“*¹²³

Později se lidé, které zajímá sebepoznání, scházejí doma u Františka. Mimo jiné se zabývají Buddhovým učením. Autor díla tak poukazuje na činnost Františka pro příznivce tohoto směru a na jeho vytrvalé předávání poznání zájemcům o tyto myšlenky. Hlavní hrdina byl tímto způsobem obklopen lidmi, přestože již nepracoval ve fotografickém ateliéru. Nelze tedy říci, že by se v této životní fázi stal hlavní hrdina samotářem, spíše naopak.

Nakonec je popsán proces splynutí individuálního vědomí s vědomím absolutním skrze přirovnání kapky a hladiny vody a tímto způsobem pravděpodobně došlo u hlavního hrdiny k poznání sebe sama. *„Jako chlapec jsi u vás na dvoře mnohokrát pozoroval kapky, jak křivolace stékají po stěně starého barelu, visí na ní, jako by váhaly, těžknou jim průhledná břicha a pak se konečně utrhnou nebo je s sebou strhne nějaká jiná kapka, co se držela o kousek výš. Buď jak buď, ve vteřině bylo po všem, bylo po kapce, hladina ji přijala bez sebemenšího pohnutí.“*

*Stejně tak se úplná prázdnota či prázdňá úplnost ani nezachvěla, když se jí nyní tklo tvé průzračné, kanoucí vědomí.“*¹²⁴

Vypravěč touto promluvou charakterizuje úroveň poznání hlavní postavy.

Shrnutí

Období po návratu z války je v díle představováno jako životní fáze, kdy se hlavní hrdina musí vyrovnat s prožitky z války. Na druhou stranu se vnější okolnosti života začínají skládat tak, že postava nalezne životní partnerku a v kariéře se dostavuje úspěch.

Jednání hlavní postavy a partnerky Ervy však způsobuje, že vztah směřuje k rozvodu. Životní krize spojená s odchodem ženy, smrtí otce a sestry podnítl hlavního hrdinu k ještě většímu pátrání po poznání a jeho jednání se pak projevuje jako ještě větší obrácení se do

¹²³ S. 454-458

¹²⁴ S. 462

nitra. S tím přichází pochopení, vnitřní mír a lidé se začínají o hlavního hrdinu zajímat ne tolik kvůli fotografování, které později opouští, ale kvůli filozofii, kterou předává.

Autor díla se v této části románu ve větší míře věnuje vnitřnímu životu a směřování postavy v této oblasti, proto se charakterizace postavy projevuje nejvíce skrze vnitřní promluvy a jednání směřující k sebepoznání. Ostatní postavy se spíše vytrácí, přichází cizí, které nejsou blíže specifikovány, ale tvoří nový okruh lidí kolem hlavního hrdiny, který za ním dochází a vedou rozpravy o filozofických tématech.

V závěrečné části díla tak čtenáři mizí obraz postavy Františka Drtikola jako fotografa, ale převažuje obraz člověka, který se navrácí k malování a věnuje se východní filozofii.

4.5. Pohledy do reálného života hlavní postavy

Po prozkoumání dostupné literatury o Františku Drtikolovi (V. Birgus, A. Braný; J. Moucha; Doležal, Fárová, Nedoma) bylo zjištěno, že autor románu některé informace o životě postavy neuvedl. Lze se domnívat, že záměrně, neboť do jisté míry v díle dochází k mírné idealizaci hlavního hrdiny. Dále lze samozřejmě chápat, že autor románu nemůže uvést veškerá reálná fakta o životě postavy, neboť se jedná o román a cílem románu není vytvořit dokonalý životopis hlavního hrdiny, byť je předobrazem reálně žijící postava známého fotografa Františka Drtikola. Nicméně dle mého názoru si tak čtenář může vytvořit mírně zkreslený, neúplný pohled na hlavního hrdinu, jelikož se nepracuje se všemi důležitými informacemi, které jsou dostupné. Nabízí se však otázka, kterou nelze pominout, a to je otázka skutečné reality, neboť i ti, kteří píšou o životě Františka Drtikola nemuseli mít naprosto přesné informace. To však není předmětem této práce.

Od roku 1913 se Drtikol také zabýval divadelní fotografií. Řada Drtikolových divadelních fotografií je dnes uložena v divadelním oddělení Národního muzea v Praze.¹²⁵

Autor uvádí, že od určité doby se F. Drtikol přestal zabývat komerčním fotografováním, ale zcela tak tomu není. V době, kdy měl ještě svůj ateliér v Praze, tak prakticky nemohl z finančních důvodů odmítat komerční zakázky určené k povrchní reprezentaci.¹²⁶

V době, kdy měl Drtikol svůj ateliér v Praze a byl již známým fotografem, měl zde také velkého konkurenta v oblasti uměleckého portrétu Vladimíra Jindřicha Bufku (1887-1916), který si v roce 1911 otevřel v Praze vlastní studio. Jejich konkurenční „zápas“ však ukončila 1. světová válka, kdy Bufka zemřel.¹²⁷

V díle není uvedeno, že František Drtikol měl možnost pracovat v ateliéru i v době 1. světové války, jak dokládají některé jeho snímky z válečných let a zároveň vzpomínky Jaroslava Rösslera. Ten dokonce tvrdil, že Drtikola několikrát viděl v ateliéru v rakousko-uherské uniformě.¹²⁸

Ne všude byly jeho fotografie aktů přijímány s lehkostí, někde dokonce nebyly přijaty vůbec, jak dosvědčuje jeden z dopisů z 29. dubna 1929, kde předseda fotoklubu v americkém Seattlu informoval, že zásilka fotografií od F. Drtikola sice dorazila, ale

¹²⁵ MOUCHA, Josef. František Drtikol. Prague: Torst, 2007. FotoTorst. ISBN 978-80-7215-301-5. s. 20.

¹²⁶ Tamtéž. s. 44.

¹²⁷ Tamtéž. s. 22.

¹²⁸ BIRGUS Vladimír, BRANNÝ Antonín, František Drtikol, Odeon 1988, ISBN 01-511-88. s. 23.

američtí celníci zjistili, že obsahuje fotografie ženských aktů bez retuše a Drtikolovi bylo sděleno, že: „Dovoz takového druhu snímků do této země je zakázáno zákone. Není je také možno vrátit odesílateli mezinárodní poštou, ale musejí být roztrhány ve jménu zákona...“

129

V době Hospodářské krize se ateliéru nedařilo a Drtikol byl nucen hledat další způsoby obživy. Začal pořádat kurzy pro fotoamatéry, kde učil portrétování a vyráběl vlastnoručně zhotovená interiérová osvětlovací tělesa, užitkové předměty a návrhy bytových doplňků. V oblasti designu Drtikol vynikal pozoruhodnými výtvořky, které byly typické účelností, jednoduchostí a dokonalým technickým provedením viz. Příloha č. 4.¹³⁰

V románu není zmíněno, že v době druhé světové války se Drtikol vzdal politické nestrannosti a hledal cestu, jak se zapojit do ilegálního odboje. Do jaké míry a jakými způsoby to činil, není zmíněno, ale uvádí se, že v průběhu války okolo sebe shromáždil řadu žáků, kterým předával své filozofické vzdělání a posiloval je ve víře ve vítězství.¹³¹ Za květnového povstání se zúčastnil stavby barikád a i přes své stáří se snažil různými způsoby pomoci obráncům Prahy.

Jakmile vstoupil do komunistické strany, stal se také jejím aktivním členem a pracoval v místním stranickém výboru. V roce 1946 byl přijat jako externí pedagog pro fotografii na Státní grafickou školu, kde také vytvořil novou metodickou verzi učebních osnov fotografické školy. Tato jeho činnost však nebyla příliš úspěšná. V roce 1948 byl po počátečním odmítnutí přijat do Svazu československých výtvarných umělců.

Dílo Jana Němce končí v té životní fázi Františka Drtikola, kdy se věnoval na Spořilově malířství a předávání filozofie. Již není zmíněno, jak se jeho život odvíjel dál. Na začátku 50. let se jeho finanční situace stala velmi těžkou. Malířská tvorba nešla na odbyt, v mnohých případech své obrazy rozdával nebo dal za drobné dary či služby.

Jeho obrazy vytvořené v této době se natolik vymykaly, že nebyly, částečně díky své relativní nedostupnosti, prezentovány vůbec, neboť chyběl jakýkoliv klíč k jejich zařazení. Teprve pozdější doba a odvrát od jednostranně racionálního myšlení a modernistického výkladu světa otevřel prostor pro akceptování a pochopení Drtikolova způsobu myšlení a skryté, vnitřní autentické intence jeho díla.¹³²

¹²⁹ MOUCHA, Josef. František Drtikol. Prague: Torst, 2007. FotoTorst. ISBN 978-80-7215-301-5. s. 28.

¹³⁰ Tamtéž. s. 32.

¹³¹ Tamtéž. s. 40.

¹³² DOLEŽAL Stanislav, FÁROVÁ Anna, NEDOMA Petr, František Drtikol fotograf, malíř, mystik. Redaktor Zuzana FOŘTOVÁ. Praha: Galerie Rudolfinum, 1998. ISBN 80-902194-4-6. s. 20.

Nadále však usilovně pracoval na překladech různých děl z tibetského buddhismu a východní filozofie. V roce 1956 se objevily zdravotní problémy, později byl upoután na lůžko a starala se o něho jeho žena a po její smrti se o něho starali jeho přátelé, především Anna Soukupová. Zemřel 13. 1. 1961.

5. Osobnostní vývoj hlavního hrdiny dle psychologie osobnosti

V této kapitole se budu zabývat vývojem osobnosti hlavního hrdiny dle vybrané teorie psychologie osobnosti Carla Gustava Junga. Tato teorie byla zvolena z toho důvodu, že právě Carl Gustav Jung pracuje s archetypem bytostné Já neboli self, ke kterému se František Drtikol snažil dojít a které se, pravděpodobně, vztahuje na druhou polovinu jeho života, jak dokládá nejen román Dějiny světla od Jana Němce, ale i dochovaná dopisová dokumentace mezi Františkem a dalšími podobně zaměřenými lidmi. (Příloha č. 1)

Dále se zaměřím na logoterapii, jejímž tvůrcem je Viktor Emanuel Frankl. Teorie byla vybrána z toho důvodu, protože František Drtikol pravděpodobně realizoval ve svém životě to, co V. E. Frankl nazývá „vůlí ke smyslu“.

Po prostudování psychologických teorií o vývoji osobnosti člověka se výše uvedené teorie jeví jako ty, které mohou být aplikovány právě na osobnost Františka Drtikola a její vývoj v průběhu života postavy.

5.1. Carl Gustav Jung

Nevědomí

Nejprve je potřeba zmínit nevědomí jako část osobnosti člověka. Carl Gustav Jung jej nechápe na rozdíl od Sigmunda Freuda negativně, ale naopak pozitivně. Dle Freuda nevědomí zahrnuje potlačené zkušenosti, pocity apod. Pro Junga je nevědomí velké historické skladiště, které nám může prozradit mnohé o nás samých.¹³³ Naučíme-li se naslouchat sobě samým, nalezneme cestu, kterou se máme v životě ubírat.

Jungovým záměrem nebylo představit nevědomí jako něco démonického. Freud se k nevědomí staví tak, že ho popisuje jako smetiště neboli odpadkový koš primitivních pudových impulsů, traumatických zážitků, dogmat a zákazů.¹³⁴

Jung představuje nevědomí ve dvojím pojetí – **kolektivní nevědomí** a **získané osobní nevědomí**. Kolektivní je to nevědomí, které jsme zdědili a je svázáno s minulostí. Jedná se o prastaré reakce lidí na konkrétní situace, podněty. Například okamžitě vyvolané emoce typu strach, úzkost, nebo automatické postoje k lásce, narození dítěte. Pro Junga je nevědomí zdroj moudrosti. Kolektivní nevědomí zahrnuje archetypy společné všem lidem.¹³⁵

¹³³ JUNG, C. G., Analytická psychologie a její teorie a praxe, Academia, Praha 1993. s. 137.

¹³⁴ JUNG, C. G., Člověk a duše, Academia, Praha 1995, s. 35.

¹³⁵ DRAPELA, V. J., Přehled teorií osobnosti, Portál, Praha 1997, s. 34.

Osobní nevědomí je spjaté s komplexy člověka. Jsou to samostatné části člověka – jeho osobnosti, které jsou samostatně fungující.¹³⁶ Je to to, co se vymklo kontrole naší vědomé části. Vznikají zpravidla z traumatických osobních zážitků člověka nebo z šoku, který je spojen se silnými emocemi. Může tam být také nevyřešený konflikt s rodiči. Pokud tento konflikt vyřešíme, přinese nám nový náhled na život a užitek.¹³⁷

Archetypy

Archetypy nás v našich životech nás velmi ovlivňují. Jsou to symbolická koryta řek, kterými voda života tekla velmi dlouho a hluboko se vryla do země. Tím je pravděpodobné, že se tam dříve nebo později opět navrátí. Jsou cosi jako orgány preracionální psychiky. Jsou stále děděné, předávané z generace na generaci. Dostanou konkrétní obsah až tehdy, až se v individuálním životě setkají s danou osobní zkušeností.¹³⁸

Persona je nositelkou vztahů jedince k okolí, je to taková maska, kterou nosíme před světem. Zobrazuje se v ní, jak pojmáme roli, kterou od nás lidé očekávají a jak chceme být před nimi viděni. Je takovým kontrolním mechanismem, je důležitá pro fungování ve společnosti. Není však žádoucí, aby se lidé s tímto archetypem identifikovali, neboť to vede k zastření vlastních pravdivých citů.¹³⁹ Dle Junga je persona adaptační systém neboli způsob chování, jímž se stýkáme se světem. Z toho vyplývá, že téměř každé povolání má svou typickou personu a existuje nebezpečí, že se člověk s personou identifikuje, jako třeba profesor se svou učebnicí nebo zpěvák se svým hlasem. S určitou nadsázkou by se dalo říci, že persona je to, čím někdo ve skutečnosti není, ale o čem se on a další lidé domnívají, že jím je.¹⁴⁰

Důležité je, aby persona byla stále propustná, abychom se jí nepřizpůsobili natolik, že by zanikla naše pravá individualita. Je však stále důležitá, protože díky ní fungujeme ve vnějším světě, kde zvládáme jeho požadavky a plníme určité role.¹⁴¹

Dalším archetypem dle Junga je **animus** a **anima**. Pro muže i ženy jsou oba archetypy velmi důležité. Animus pro ženy z toho důvodu, aby dokázaly ocenit u mužů mužnost, a anima je pro muže důležitá z podobného důvodu. Animus a anima jsou obrazy o druhém pohlaví, které v sobě nosíme.¹⁴² Každý muž v sobě odjakživa nosí obraz ženy, nikoli

¹³⁶ JUNG, C. G., Analytická psychologie a její teorie a praxe, Academia, Praha 1993. s. 56.

¹³⁷ DRAPELA, V. J., Přehled teorií osobnosti, Portál, Praha 1997, s. 36

¹³⁸ JUNG, C. G., Člověk a duše, Academia, Praha 1995, s. 43.

¹³⁹ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. str. 570 - 590.

¹⁴⁰ JUNG, C. G., Duše moderního člověka, Atlantis, Brno 1994, s. 320.

¹⁴¹ JACOBI, J. S., Psychologie. C. G. Junga, Psychoanalytické nakladatelství, Praha 1992, s. 19.

¹⁴² DRAPELA, V. J., Přehled teorií osobnosti, Portál, Praha 1997, s. 35.

obraz určité ženy, nýbrž nějaké ženy. Tento obraz je v zásadě zděděná látka pocházející z pradávných dob a vstřípená živému systému, archetyp všech zkušeností řady předků s ženskou bytostí. Totéž platí také o ženě, rovněž ona má svůj vrozený obraz muže. Jelikož je tento obraz nevědomý, je nevědomě promítán do milované postavy a je jedním z nejdůležitějších příčin vášnivé přitažlivosti a jejího opaku.¹⁴³

Specifické je postavení archetypu **stínu**. Presentuje pudové a živočišné instinkty, silné emoce. Stín bychom neměli potlačovat, měli bychom jej přijmout. Pokud je potlačen, mění se na negativní. Je-li přijat, může být proměněn na tvořivou sílu člověka.¹⁴⁴

Nejvýznamnějším archetypem je **bytné Já neboli self**. Označuje veličinu, která je nadřazená tomu vědomému v nás – egu. Zahrnuje vědomou i nevědomou část naší psychiky.¹⁴⁵ Můžeme jej chápat jako pole, která vyjadřuje námi neznáme jsoucno-bytí, které nemůžeme pochopit racionální myslí, jelikož přesahuje možnosti našeho porozumění. Může být označeno jako „Bůh v nás samotných“.¹⁴⁶

V následující části se budu zabývat vývojem hlavního hrdiny Františka Drtikola z hlediska archetypů a jejich pravděpodobného působení v jeho životě. Budu vycházet z románu *Dějiny světla*, převážně z promluv hlavního hrdiny, promluv vypravěče a děje samotného.

Persona

Již v začátku románu si můžeme všimnout, jak persona působí v životě Františka Drtikola. První rolí, která se od něj očekávala, byla role žáka ve škole, později na gymnáziu. Je zjevné, že tato role nebyla něčím, s čím by se chtěl identifikovat a také mu to dělalo potíže, jak dokládá text románu: „*Otec považoval za samozřejmé, že po dokončení obecné školy půjdeš na reálné a pak vyšší gymnázium... Zneklidňovaly ho tvé občasné výpadky soustředění a stížnosti učitelů, že jsi přeborník hlavně v lelkování.*“¹⁴⁷

Jiná situace však nastává tehdy, když si svou studentskou roli již sám vědomě vybral. Od dětství ho přitahovalo umění a jakmile se dozvěděl o možnosti studovat fotografii, jeho

¹⁴³ JUNG, C. G., *Duše moderního člověka*, Atlantis, Brno 1994, s. 315.

¹⁴⁴ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. str. 570 - 590.

¹⁴⁵ JUNG, C. G., *Výbor z díla. III., Osobnost a přenos*, Nakladatelství Tomáše Janečka, Brno 1998, s. 48.

¹⁴⁶ JUNG, C. G., *Výbor z díla. III., Osobnost a přenos*, Nakladatelství Tomáše Janečka, Brno 1998, s. 100.

¹⁴⁷ NĚMEC, Jan. *Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014, 978-80-7294-962-5 s. 29.

přístup a studijní výsledky se zlepšily, můžeme tedy říct, že byl v této roli mnohem spokojenější a naplňoval ji s radostí. „...*jsi už daleko soustředěnější než na gymnáziu. Znamky tomu odpovídají, učitelé tě chválí, na konci roku učitel napíše do Příbrami uznalý dopis, který otec nosí dva týdny v kapse u kalhot.*“¹⁴⁸

Následující role fotografa byla v jeho životě naprosto klíčová. Do jaké míry se s ní identifikoval, a zda v některých okamžicích zastíňovala jeho skutečnou osobnost, nemůžeme přesně určit. Jelikož se však jednalo o jeho životní profesi, které se věnoval téměř celý dospělý život, můžeme říct, že zde byla velká identifikace s rolí fotografa. Nejprve fotil portréty, poté akty, následovala volná tvorba. „*Komponuješ ty snímky ještě jako umělec, ale víc už tě zajímá vnitřní zkušenost, kterou vyjadřují. Obrátit fotografii do nitra, kdo to kdy udělal? Na těch snímcích jako by postavy ozařovalo už jen vnitřní světlo, mlžné a rozptýlené.*“¹⁴⁹

Na druhou stranu v období krize v 30. letech prodal svůj ateliér a věnoval se jiným záležitostem – vrátil se zpět k malování a směřoval k sebepoznání. „*Dnes tu na zemi naposledy přespíš, zítra odjedeš tramvají bydlet na Spořilov. Popsal jsi světlem mnoho fotografických desek, už není co říct, nakonec se musí mlčet.*“¹⁵⁰

Je možno konstatovat, že se hlavní hrdina ve druhé části svého života navrátil k tomu, čemu se věnoval již v dětství – k malování. „*V pronajaté spořilovské vile sis pro sebe upravil bývalou prádelnu na střeše, víc nepotřebuješ... Maluješ nyní tak intenzivně, co den, to obraz...*“¹⁵¹

Animus a anima

O vnitřním obrazu ženy, který v sobě hlavní hrdina nosil, můžeme říct mnohé. Již v době dospívání měl o ženách určité představy, které v sobě měly rozpor. „*Když na to přijde, ženy obdivuješ a zároveň je stejně snadno považuješ za ztělesnění zla, obvykle nic mezi tím... Jednou je žena nádoba chtiče, jindy éterická víla.*“¹⁵² Pokud se mu žena jevila jako ztělesnění zla, pravděpodobně to bylo na základě nějaké negativní zkušenosti, nebo se jimi cítil být příliš ovládan. Dále ho v dospívání provázely sny o ženách. Toužil po nich, některé sny byly s erotickým podtextem, jiné jako by se vynořovaly z jeho podvědomí a

¹⁴⁸ Tamtéž. s. 156.

¹⁴⁹ Tamtéž. s. 452-453.

¹⁵⁰ Tamtéž s. 459.

¹⁵¹ NĚMEC, Jan. Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi. 2. vyd. Brno: Host, 2014, 978-80-7294-962-5. s. 477.

¹⁵² Tamtéž. s. 173 – 174.

naznačovaly určitý odstup nebo strach z žen: „... *dorazil jsi ke strži a ta byla až po okraj zasypaná tlejícím listím. Odkudsi se však ozval slabý dívčí nářek. Začal jsi listí odhrabovat, abys dotýcnou zachránil, hrabal jsi zuřivě jako pes, který hledá kost, ale výsledek byl šokující: místo abys ji objevil, zahrabal jsi hluboko sám sebe.*“¹⁵³

V dospělosti se oženil s Ervou Kupferovou, jelikož mezi nimi vznikla přitažlivost, můžeme se domnívat, že splňovala, alespoň částečně předobraz animy. Kde však lze téměř s jistotou tvrdit, že se naplnila představa animy, bylo u setkání se Sofií, kterou fotografoval. „*Sofií jsi poprvé fotografoval jako dívku s korály. Nahá žena výjimečně čistých rysů, s krátkými tmavými vlasy, lehce pootvřenými rty a zavřenýma očima... Sofie tě vzrušuje. Je průzračná a zároveň tajemná: je tajemná svou průzračností, která umožňuje hledět hluboko do jejího nitra.*“¹⁵⁴ Taktéž při milostném aktu s ní měl výjimečné a nové prožitky: „...*ona spustí víčka, mřížoví řas, sleduješ, jak jí za nimi oči cukají jako klouby kdovíjaké končetiny, a pak také zmizíš do svého světa. Ale stane se něco zvláštního, ona v tom světě za zavřenýma očima je, čeká tam jako dávno vytvořená představa, vnitřním zrakem ji zřetelně vnímáš, jako ses v koncentraci naučil vnímat zevnitř sám sebe.*“¹⁵⁵

Ve druhé polovině života se oženil s Jarmilou, o níž v díle nemáme příliš mnoho informací, takže nelze říct, do jaké míry naplňovala předobraz animy. „...*z Jarky se vyklubala tichá a obětavá žena, která zvládá vše...*“¹⁵⁶ V jeho vlastních zápiscích je uvedeno, že mu vedla domácnost a vzal si ji za ženu.

Stín

Silné emoce, pudové a živočišné instinkty se u Františka Drtikola pravděpodobně objevovaly v době první světové války, kam byl povolán. V románu je tato doba zachycena dopisy, které psal Elišce Janské. „*Na každý strom jsme museli střílet. Ať to bylo dítě či*

¹⁵³ Tamtéž. s. 137.

¹⁵⁴ Tamtéž. s. 230.

¹⁵⁵ Tamtéž. s. 428.

¹⁵⁶ NĚMEC, Jan. Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi. 2. vyd. Brno: Host, 2014, 978-80-7294-962-5. s. 422.

stařec či matka, žena, vše jsme věšeli...Divíš se? No, co s nima. Jací byli vůči nám, takoví jsme byli my... “¹⁵⁷

Bylo pro něj velmi těžké se vypořádat s touto stinnou stránkou svého života. „*A pak z toho všeho onemocníš: z té války, z té viny, žeš šikoval druhé pro marškompanie smrti, z té vysilující touhy po jiném světě, ze vši té nízkosti a nepokojů. Onemocníš ze svého života, jenž se příliš odchýlil od tvých představ, jediné záruky zdraví.*“ ¹⁵⁸ Na druhou stranu byla pravděpodobně přijata a zpracována, neboť není v díle uváděno, že by hlavní hrdina po zbytek života trpěl depresemi nebo jinými vnitřními nepokoji, právě naopak.

Bytostné Já

Uvedený archetyp se v životě hlavního hrdiny projevoval a vyvíjel velmi intenzivně. První náznaky lze vyzorovat již v dospívání, kdy měl neobvyklé prožitky např. při procházce krajinou. Najednou se v něm ozval pocit štěstí a sounáležitosti se vším: „*Zakloníš hlavu a opět se tě tkne ono vzdálené štěstí, jako když jsi přecházel bílou plochu v Kličkově zahradě. Jsi tu, ozývá se...pohlédneš na palisádu černých borovic, a také jejich zatížené větve tě o té nečekané přítomnosti utvrzují. Jsi tu a to jsi ty.*“¹⁵⁹ Toto jsoucno-bytí, jako by dávalo o sobě vědět bez jeho přičinění a tím byl vnitřně utvrzován, že existuje něco, co ho přesahuje.

Nebyl vysloveně nábožensky založený, ale nepochyboval o tom, že existuje něco, co nás přesahuje. „*...nikdy jsi nepochyboval, že existuje nějaký druhý břeh, k němuž se dá doplatit, i kdyby to měl být jen poslední sen, ze kterého už se člověk neprobudí.*“¹⁶⁰

V době studia fotografické školy trávil čas také v přírodě, a tam se výše uvedené pocity objevovaly znovu, nebo v podobných obměnách. „*Míváš pocit, že nejsi sám. Na těch toulkách jako by tě někdo či něco oslovovalo, jako by tě provázel něčí hlas. Jednou vnější příroda diktuje šepem té vnitřní, jindy hlas vychází zevnitř... jako bys byl celým svým bytím vetkaný v látku světa. Jsem tu, říkáš si, a to jsem já.*“¹⁶¹

Toto směřování však nebylo tak jednoznačné po celý jeho život, z románu lze zjistit, že v době první světové války prožíval pravý opak, nebo se v něm střídaly stavy deprese se stavy naděje a pocitu, že miluje život: „*Vysněný život – protože to byl kousek mého já – dotekl*

¹⁵⁷ Tamtéž. s. 253.

¹⁵⁸ Tamtéž. s. 304.

¹⁵⁹ NĚMEC, Jan. Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi. 2. vyd. Brno: Host, 2014, 978-80-7294-962-5. s. 90.

¹⁶⁰ Tamtéž. s. 328.

¹⁶¹ Tamtéž. s. 158.

se mé duše a pevně se v ní usídlil. Sám od sebe, z vlastního popudu, přestal jsem věřit v boha... A zase samotného mne napadlo, dívaje se kdysi na západ slunce, že slunce je ten můj bůh. – A počal jsem slunce milovat... “¹⁶²

V dospělosti po nevydařeném vztahu s životní partnerkou zjistil, že musí obrátit svou pozornost do svého nitra. *„Teprve když muž dosáhne toho, co chtěl, a není úplně zmrtvělý cenou, kterou za to zaplatil, může se obrátit k podstatnějším věcem... Musel by sis zalít uši voskem, abys to volání neslyšel: Přece nechceš prosedět celou cestu v jednom kupé. Ve vagonu s ostatními umělci. Viděl jsi je a jen málokdy to byl pěkný pohled. Viš, jací jsou, viš, jaké to je. Přece se nenecháš pohltit rubovou stranou světa, přece nezemřeš v kulisách. Přece nezůstaneš u symbolu. “¹⁶³ Tento cíl chtěl realizovat pomocí meditace. *„Během meditace se cítíš lehčí, sám sebou povznesený, jako bys stoupal... Tvá mysl se v tom nabitém fluidu radostně rozpiná, na okamžik se cítíš být na výši té záře, ale sotva si to s jistým zadostiučiněním uvědomíš, poněkud pohasne, jako by byla blahem příliš jemným, než aby jí šlo kalit vlastní pocity. Opět taková hra na schovávanou, musíš usilovat bez úsilí, musíš se vzdát všeho včetně touhy něčeho se vzdát. Odevzdej se. “¹⁶⁴**

Navštívil Českou theosofickou společnost, kde se dostal k literatuře pojednávající o výše uvedeném tématu. Pokračoval v meditacích a ve vnitřní práci.

Rozkřiklo se, že František prožil hluboký vnitřní ponor a začali ho navštěvovat lidé, které zajímalo stejné téma. *„Téměř s nikým jsi o svých zkušenostech nehovořil, ale něco takového se nedá utajit. Nejdřív to byly čistě neformální návštěvy, spontánní rozhovory, ale jejich počet vzrostl tak rychle, že jsi tomu sám musel dát nějaký řád... Pochybuješ o smyslu těchto setkání, jenže tvou jedinou starostí je dávat, co jsi pochopil. Každý si nabere tak hluboko, kam dosáhne, s tím se nedá nic dělat. “¹⁶⁵*

Taktéž práce, kterou dělal mu umožňovala dívat se na život tzv. pod povrch věcí. Umění je dle něj spojeno s tím, co nás přesahuje. S přibývajícemi meditacemi a intenzivnějším vnitřním životem se také změnila jeho tvorba: *„Máš-li ještě chuť na volnou tvorbu, vystříhuj se si místo modelek lepenkové figurky anebo je vyřezáváš z překližky... konečně si můžeš stvořit těla dle svého gusta... Uvnitř meditace pochopíš, že světlo je vědomí a vědomí je světlo... Trváš*

¹⁶² Tamtéž. s. 268.

¹⁶³ Tamtéž. s. 376.

¹⁶⁴ Tamtéž. s. 408.

¹⁶⁵ NĚMEC, Jan. Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi. 2. vyd. Brno: Host, 2014, 978-80-7294-962-5. s. 454-458.

na tom, že umění je něco mnohem hlubšího, něco, co vyvěrá z nitra duše, kde se vše dotýká přímo Boha. ¹⁶⁶

Až na konci románu je uvedeno, že František Drtikol zažil „splynutí kapky s oceánem“ – spojení s bytím, které člověka přesahuje. *Bud' jak bud', ve vteřině bylo po všem, bylo po kapce, hladina ji přijala bez sebemenšího pohnutí.*

Stejně tak se úplná prázdnota či prázdňá úplnost ani nezachvěla, když se jí nyní tklo tvé průzračné, kanoucí vědomí. ¹⁶⁷

Závěr

Na základě výše uvedeného rozboru osobnosti hlavního hrdiny dle archetypů Carla Gustava Junga vidíme, že František Drtikol realizoval to, co C. G. Jung nazýval archetypem Bytostného Já, neboli splynutí s bytím, které přesahuje osobnost člověka – vědomé ego.

¹⁶⁶ Tamtéž. s. 451-452.

¹⁶⁷ Tamtéž. s. 462.

5.2. Viktor Emanuel Frankl

Viktor Emanuel Frankl je tvůrcem logoterapie a tzv. existenciální analýzy. Abychom porozuměli jeho teorii, je důležité zmínit jeho jistě životní situace, které vedly k vytvoření jeho teorií.

Viktor již jako čtyřleté dítě zažil moment, kdy ho vyděsila myšlenka na to, že jednou zemře. Tuto vzpomínku později komentuje tak, že je si vědom, že ho vlastně strach ze smrti nikdy netížil, co ho trápilo, byla otázka smyslu života. V průběhu života došel k poznání, že právě smrt je to, co dělá život smysluplným. Cokoli jsme v minulosti vykonali, prožili, předali, to již nikdo nemůže odstranit, a tudíž jsou naše činy zachráněny před pomíjivostí.¹⁶⁸

Je důležité také zmínit, že V. E. Frankl ve svém životě zažil naprosto limitní situace. V době druhé světové války mu bylo vyhotoveno vízum do USA, aby si zachránil život, on však tuto skutečnost odmítl. Neopustil své rodiče a věděl, že je všechny čeká deportace do koncentračního tábora.¹⁶⁹ Se smrtí se setkal několikrát, v táborech mu zahynula jeho sestra, Frankl se v Terezíně staral jako lékař o svého otce až do jeho konce, matka zahynula v plynové komoře, bratr zemřel při práci v uhelných dolech. Franklova manželka se dožila osvobození tábora, krátce na to však zemřela na tyfus. I přes neskutečné životní těžkosti Viktor Emanuel Frankl nezanevřel na život, svět a práci a nadále se věnoval své praxi.¹⁷⁰

Logoterapie

Je označována jako vůle po smyslu života, která je základní potřebou člověka. Logoterapie je zaměřena na duchovní stránku člověka, která se v životě realizuje svobodou volby a současně tím, že člověk přijímá odpovědnost za to, co si zvolil. V. E. Frankl považoval v životě člověka za naprosto klíčové, aby si definoval svůj smysl života. Tvrdil, že pokud není smysl života definován, dochází ke stagnaci a frustracím, což dále může vést k depresi.¹⁷¹

Smysl jako pojem je od teorie logoterapie neoddělitelný a váže se k němu celý terapeutický přístup. Málokdo však ví, co je vlastně tím smyslem života. Lidé si pokládají otázky: „Jaký má to a to pro mě význam, má to cenu, abych se kvůli tomu přemáhal? K čemu je to dobré? Proč to dělám?“ Někteří lidé se jakémukoliv smyslu velmi brání.

¹⁶⁸ FRANKL, V. E.: Co v mých knihách není. Autobiografie. 1.vyd. Brno: Cesta, 1997, s.19.

¹⁶⁹ Zpracováno dle: BALCAR, K.: Materiály ze seminářů LEA, PVŠPS Praha, 2007-2010

¹⁷⁰ FRANKL, V.E.: A přesto říci životu ano. 3. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s.169.

¹⁷¹ 9 FRANKL, V. E.: Co v mých knihách není. Autobiografie. 1.vyd. Brno: Cesta, 1997, s. 49

Taktéž Abraham Maslow zmiňuje důležitost smyslu pro život člověka. Uvádí, že touha po smysluplnosti života je základním motivem chování. Pokud tato potřeba není naplněna, dochází k frustraci.¹⁷²

V. E. Frankl neklade příliš velký důraz na **determinaci** člověka **prostředím** a dědičností. Tvrdil, že v životě má člověk vždy možnost svobodné volby rozhodnutí a není vydán všanc osudu. Není obětí okolností, do kterých se narodil, ve kterých nyní žije.

Přístup logoterapie je převážně apelující a provokující k výzvě, aby se člověk rozhodoval sám za sebe a činil v životě takové kroky, které jsou s ním v souladu. Logoterapie je psychoterapie, který je orientován na smysl konání/života a zároveň vychází z duchovního rozměru člověka. Jedná se o konkrétní lidský duchovní rozměr.¹⁷³

Spiritualita člověka je životním postojem, pohledem a způsobem vnímání bytí. Zároveň práce s tím, co člověka přesahuje. Je historicky známo, že spirituální složka lidí se projevovala ve společenstvích lidí, kteří se za tímto účelem sdružovali – náboženství, spolky, pořádání různých rituálů. Vytvářela se společenství, jejichž cílem bylo tvořit tradici a systematicky pracovat na své spiritualitě. Lidé si byli vědomi, že vnitřní život člověka je naší důležitou součástí a považovali za důležité uvědomovat si svůj vnitřní stav.

Viktor Emanuel Frankl však nehovoří o Bohu v tom smyslu, v jakém je chápán věřícími. Dále upozorňoval na to, že logoterapie je doplňující článek celkové psychoterapie, nemá ji nahrazovat, ale rozšiřovat. Sám se k tomuto tématu vyjadřuje: „Náboženství může být jistě velmi psychoterapeuticky účinné, jeho prvotní motiv však není psychoterapeutický. Náboženství není pojištění na poklidný život bez konfliktů.“¹⁷⁴

Vyjadřuje se o logoterapii jako o metodě, která vede do budoucna k tomu, co je **úkolem člověka** – co má splnit **vůči životu**. Jedná se o krok od ega člověka ke světu jako takovému. Postupně se tak odhaluje smysl. Je třeba se zeptat, co očekává život od nás samotných. Podle Frankla se smyslu dosahuje různými způsoby – provedením určitého činu, realizací určité hodnoty (lásky, kultury, umění) a utrpením.¹⁷⁵ Přičemž utrpení vnímá jako proces, skrze který člověk roste a uvědomuje si, co je v jeho životě důležité a posouvá se dál.

¹⁷² PLHÁKOVÁ, A.: Dějiny psychologie. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006, s. 220 – 221.

¹⁷³ FRANKL, V. E.: Vůle ke smyslu. Vyd. 2006, Brno: Cesta, 2006. s. 70.

¹⁷⁴ FRANKL, V.E.: Psychoterapie a náboženství. Hledání nejvyššího smyslu. Brno: Cesta, 2007, s. 47.

¹⁷⁵ FRANKL, V. E.: Psychoterapie pro laiky. Vyd. 1998, Brno: Cesta, 1998.

V následující části se budu zabývat vývojem hlavního hrdiny Františka Drtikola z pohledu logoterapie a jejich důležitých prvků. Budu vycházet z románu Dějiny světla, převážně z promluv hlavního hrdiny, promluv vypravěče a děje samotného.

Vůle ke smyslu

Hlavní hrdina zjevně spatřoval smysl v umění a později v niterné duševní práci. Umění realizoval skrze malbu a fotografii. Obojí však mělo svůj vývoj. Tam, kde se smysl ztrácel, byl hnán ke změně činnosti, místa, druhu práce.

V dospívání byl František poslán do učení k fotografovi. Vykonával tam však pomocné práce, nemohl se dostat k samotné tvorbě a ani po třech letech se nenaučil fotografovat. Zatoužil po profesionálním vedení při studiu fotografie a chtěl jít na akademii, zpočátku o tom jeho otec nechtěl slyšet. „*Znovu jsi oživil svůj sen jít na akademii, ale otec jako soud vyšší instance jen potvrdil svůj předchozí verdikt – z kumštu penze nekouká.*“¹⁷⁶ František však diskutuje s otcem dál, a nakonec docílí toho, že otec souhlasí a posílá jej na studia do Německa. „... *zapřísáhne tě, že jestli má cokoli podniknout, musel bys ke studiu přistupovat jinak než na gymnáziu! Dokonce si vyžádá slib – je to první věc, kterou někomu musíš slíbit. Další den formuluje Učebnímu a výzkumnému ústavu pro fotografii krátký a kostrbatý dopis.*“¹⁷⁷

Práce se světlem v rámci umění fotografie bylo to, co mu v tvorbě dávalo smysl, potom také schopnost zachytit pravou tvář člověka. Ne masku, kterou si nasazuje, ale skutečný, osobitý výraz tváře. „*Nová doba žádá zachytit skutečný charakter člověka, jeho individualitu a osobitou krásu.*“¹⁷⁸

Také ve válce spatřoval smysl v práci a v umění. „*Bez umění – nechci žít. Je krásné milovat a býti milován, ale ještě krásnější – ba nejkrásnější je – pracovat – tvořit krásná díla. Jen práce – práce! Jen v práci dovede se člověk přiblížit bohu. Neznám lepšího požitku jako ten, když mohu klidně pracovat, když mohu se zcela pohroužit do práce. Jsem nešťasten pak, když přijde svět se svojí prosou a vytrhne mne z ní.*“¹⁷⁹

Později se u něj objevoval aktivní zájem o duchovní život. Praktikoval meditaci, čtení literatury na dané téma. Smysl neboli vůle ke smyslu se tak posunula dalším, novým směrem.

¹⁷⁶ NĚMEC, Jan. Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi. 2. vyd. Brno: Host, 2014, 978-80-7294-962-5. s. 101

¹⁷⁷ Tamtéž. s. 104.

¹⁷⁸ NĚMEC, Jan. Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi. 2. vyd. Brno: Host, 2014, 978-80-7294-962-5. s. 129.

¹⁷⁹ Tamtéž. s. 256.

Fotografie v jeho zájmu stále zůstávala, ale i ta časem změnila svoji podobu. „*Vystřihuješ si místo modelek lepenkové figurky anebo je vyřezáváš z překližky. Mnoho večerů si s tím hraješ, dokonale spokojený: konečně si můžeš stvořit těla podle svého gusta, štíhlé, prodloužené postavy vzpínající ruce ke světlu.*“¹⁸⁰Práci fotografa nakonec opustil a věnoval se malování. Smysl byl spatřen v tom, čemu se věnoval v dětství. „*Popsal jsi světlem mnoho fotografických desek, už není co říct, nakonec se musí mlčet.*“¹⁸¹

Determinace prostředím

Prostředí, ze kterého hlavní hrdina pocházel, nebylo umělecké, natož aby se někdo v rodině věnoval profesionální fotografii. Otec provozoval obchod se smíšeným zbožím, matka byla v domácnosti. Přesto však František projevoval umělecké tendence již od dětství a otec ho v tom podporoval – koupil mu malířské plátno, stojan apod. Jelikož neměl studijní úspěchy na gymnáziu, otec ho poslal do učení k fotografovi. Zde vykonával náročnou práci v nelehkých podmínkách. Mnohý by jistě na práci fotografa zanevřel. On však šel za svým a chtěl se věnovat umění. „*Mnichovská škola poskytuje jedinou možnost, jak v oboru fotografie získat nějaké vyšší vzdělání.*“¹⁸² Je pravdou, že zpočátku netoužil po fotografování jako takovém, ale lákalo ho umění spojené s malbou a chtěl ji rozvíjet, klidně i spolu s fotografií. „*...mnoho malířů v čele s Alfonsem Muchou tam studovalo, vznikl tam spolek Škréta, z něhož se vyvinul Mánes. I na Učebním a výzkumném ústavu pro fotografii se prý dějiny umění vyučují, součástí osnov mají být dokonce hodiny kreslení a malby, protože škola si klade za cíl vychovávat ne živnostníky, ale umělecké fotografy.*“¹⁸³

František nepocházel z takových rodinných poměrů, kdy šlo jen o to, aby si dítě spolu s rodiči vybralo školu a mohlo tam jít studovat. Neměli mnoho peněz a i přesto, že otcův obchod neprosperoval, nakonec souhlasil s tím, že syn půjde na školu do Německa. Bylo by jednodušší jít po vyučení pracovat, ale František a nakonec i otec věděli, že by to nebyla dobrá volba.

Po neúspěchu s ateliérem v rodném městě se hlavní hrdina vydal zkusit štěstí do Prahy. Zpočátku se mu nedařilo, neměl žádné finanční prostředky. Přesto vytrval, nedal se odradit a štěstí mu přišlo do cesty v podobě ochotného sponzora. Zapůsobil na něho skrze novou tvorbu – focení aktů. Již samotný typ tvorby vyžadoval odvahu. Dosud nikdo tak otevřeně neprezentoval nahotu skrze uměleckou fotografii. Sponzor Škarda však zachytil příležitost a

¹⁸⁰ Tamtéž. s. 451.

¹⁸¹ Tamtéž. s. 459..

¹⁸² Tamtéž. s. 103

¹⁸³ NĚMEC, Jan. Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi. 2. vyd. Brno: Host, 2014, 978-80-7294-962-5. s. 103.

možný úspěch. „Škarda je členem Klubu českých fotografů amatérů a ve tvoje schopnosti věří natolik, že je do nich ochoten vložit své prostředky.“¹⁸⁴

Nenechal se ovlivnit vnějším prostředím ani tehdy, když měl za sebou určité duchovní prožitky a chodili za ním lidé, aby se více dozvěděli o dané problematice. Neměl k dispozici takové prostory na to, aby vyšel vstříc všem zájemcům o setkání, přesto je však realizoval a pomáhal tak dalším lidem se společným zájmem. „Začnou k tobě chodit lidé. Téměř s nikým jsi o svých zkušenostech nehovořil, ale něco takového se nedá utajit. Nejdřív to byly čistě neformální návštěvy, spontánní rozhovory, ale jejich počet vzrostl tak rychle, že jsi tomu sám musel dát nějaký řád.“¹⁸⁵

Spiritualita

Spiritualita se u hlavního hrdiny objevuje již od dospívání. V devatenácti letech se toulal přírodou a uvědomoval si, že existuje něco, co jej přesahuje. „Na těch toulkách jako by tě někdo či něco oslovovalo, jako by tě provázel něčí hlas. Jednou příroda diktuje šepem té vnitřní, jindy hlas vychází zevnitř.“¹⁸⁶ Dále po rozvodu se svou životní partnerkou Ervou začal aktivně pátrat po podstatě sebe sama. Trávil čas v různých spolcích, četl doporučenou literaturu, a hlavně sám praktikoval. Objevovala se spontánní i záměrná meditace. Poznal lidi, kteří ho inspirovali – například Rabindranáth Thákúr, kterého také fotografoval. Uvědomění se prohlubovalo, až přitáhlo další lidi, jak bylo zmíněno výše. Systematická práce na vlastní spirituální stránce osobnosti přinesla své a to poznali i lidé v jeho okolí.

Od jisté doby zaujal takový postoj, že pro něj byl vnitřní svět o mnoho důležitější než ten vnější. „Se vším se nyní obracíš do nitra, s vnějším světem přerušuješ styky.“¹⁸⁷

Tato spirituální stránka jeho osobnosti se promítala i do práce s uměním a v přístupu k němu: „... trváš na tom, že umění je něco mnohem, mnohem hlubšího, něco, co vyvěrá z nitra duše, kde se vše dotýká přímo Boha.“¹⁸⁸

I přes výše řečené je potřeba zdůraznit, že nebyl příznivcem náboženství. „Když jsem byl ve druhé třídě gymnasia, dostala se mi do ruky kniha W. Drapera „Dějiny konfliktů mezi

¹⁸⁴ Tamtéž. s. 201.

¹⁸⁵ Tamtéž. s. 454.

¹⁸⁶ Tamtéž. s. 158.

¹⁸⁷ NĚMEC, Jan. Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi. 2. vyd. Brno: Host, 2014, 978-80-7294-962-5. s. 451.

¹⁸⁸ Tamtéž. s. 453.

náboženstvím a vědou“, a to bylo rozhodující pro celý můj další život. Stal se ze mě neznaboh. A kde jsem mohl, tak jsem papeženství potíral, jak se podle možnosti dalo.“¹⁸⁹

Jeho vnitřní úsilí bylo zaměřeno na ponoření se do vlastního nitra, meditace a splynutí s vědomím. „*Buď jak buď, ve vteřině bylo po všem, bylo po kapce, hladina ji přijala bez sebemenšího pohnutí. Stejně tak se úplná prázdnota či prázdňá úplnost ani nezachvěla, když se jí nyní tklo tvé průzračné, kanoucí vědomí.*“¹⁹⁰ Nastal proces, o kterém se vyjadřují autoři duchovní literatury a nazývá se obrazně „splynutí kapky s oceánem“ neboli splynutí individuálního vědomí s vědomím absolutním.

Úkol vůči světu/životu

Jestliže se dle V. E. Frankla realizuje úkol vůči světu/životu uskutečňuje realizací určité hodnoty, tak zde můžeme říct, že v životě F. Drtikola se odehrálo vše výše uvedené – láska, umění i utrpení.

Lásku poznal jednoznačně skrze nenaplněný vztah k Elišce Jánské, nebo manželství s Ervínou Kupferovou, přestože došlo k rozvodu. Zažil a poznal lásku v různých podobách, ať už platonickou, manželskou nebo mileneckou se Sofií. Nakonec se oženil s Jarmilou Rambouskovou, která s ním nejprve pracovala jako jeho sekretářka, později mu vedla domácnost.

Jak již bylo uvedeno výše, umění Františka provázelo od raného dětství – nejprve skrze kresbu, poté fotografii. Byl vyučen v umění fotografie. Po gymnáziu nastoupil jako pomocný učeďník k fotografu Mattasovi a poté začal studovat fotografickou školu v Německu, kde se podrobně učil umění fotografie a práci se světlem.

Celý jeho dospělý život se věnuje umění a poté i ve stáří. Tam se vrátil k tomu, čím se zabýval v dětství – k malování.

Také utrpení zažíval i ve vztahu k lásce a umění. Ve vztazích k ženám v situacích, které již byly popsány výše. V umění zase nelehké situace spojené se začátky podnikání, časté potýkání se s nedostatkem financí. Dramatické situace zažíval v první světové válce. Nepochybně každá těžkost vedla k posunu. V lásce k Elišce Jánské skrze její odmítání přestal

¹⁸⁹ Tamtéž. s. 468.

¹⁹⁰ Tamtéž. s. 462.

dávat své úsilí tam, kde nebyla šance na společný vztah: „*Vezmi si mě za muže! To nemohu. Jak to?... Opravdu to chcete slyšet? Mluv! Nemiluji vás.*“¹⁹¹

V podnikání jej těžkosti přiměly k různým změnám – přestěhovat se za prací, přijmout peníze od společníka, odvážit se fotit a veřejně prezentovat akty a tím lidem představit neotřelý pohled na lidské tělo a nahotu. Několikrát tak musel projevit odvahu a ochotu ke změně nejen vnější, ale i vnitřní.

Jeho úkol vůči světu/životu se projevoval i v duchovní práci – v meditacích a setkávání se s lidmi podobného zaměření. Lidé velmi stáli o setkání a rozhovory s Františkem a on jim vycházel vstříc.¹⁹²

¹⁹¹ NĚMEC, Jan. Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtíkolovi. 2. vyd. Brno: Host, 2014, 978-80-7294-962-5. s. 295.

¹⁹² Tamtéž. s. 454.

6. Pracovní listy

Dále se budu v praktické části diplomové práce zabývat možnostmi, jak lze uplatnit výše uvedená témata v hodinách výuky českého jazyka a literatury na druhém stupni základní školy. Budou představeny tři pracovní listy s metodickými pokyny a návrhy, jak lze aplikovat výše uvedená témata do výuky – literární charakterizaci, osobností vývoj hlavní postavy a srovnání románového a autobiografického zpracování života hlavního hrdiny. Žáci budou pracovat s textem z románu Dějiny světla od Jana Němce a v posledním pracovním listu s autobiografií od Františka Drtikola.

Práce s uvedeným dílem se bude vztahovat na 8. a 9. ročník základní školy. Záměrem bude představit žákům netradiční literární ukázkou ze současné české literatury. Dále rozbor ukázky dle literární charakterizace díla a provedení dalších úloh, které budou mít přesah do předmětu výchova ke zdraví a u druhého a třetího pracovního listu také do výtvarné výchovy. Tím bude dosaženo obohacení výuky českého jazyka a literatury o další témata v rámci mezipředmětových vztahů.

V prvním pracovním listu se budou zabývat literární charakteristikou postavy a následně se žáci pokusí charakterizovat hlavního hrdinu na základě informací z textu a zařadí hlavního hrdinu do kategorie temperamentu. Tento pracovní list bude propojovat jak literární výchovu, tak výchovu ke zdraví, konkrétně učivo zaměřené na osobnostní a sociální rozvoj.

Druhý pracovní list bude zaměřen na charakteristiku literární postavy a poté budou žáci pracovat s uměním fotografie dle Františka Drtikola a jeho pojetí tvaru a světla. Obsahem bude práce s textem dle literární charakterizace a dále výtvarná práce s využitím fotografie. Bude tedy propojena literární výchova s výtvarnou výchovou. Dále budou využity moderní technologie (fotografování skrze mobilní telefon, dataprojektor) jak ve vyučovací hodině, tak následně při práci s fotografií.

Třetí pracovní list žáky obeznámí s románovým zpracováním části osudu postavy a dále s autobiografickým textem této osoby. Uvědomí si rozdílnosti obou textů, způsob zpracování těchto literárních ukázek, věcné rozdíly mezi ukázkami.

6.1. Pracovní list č. 1

Vyučující: Gabriela Sovová

Tematický okruh – téma: Jan Němec – Dějiny světa **hlavní hrdina František Drtikol**

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova

Ročník: 9. ročník

Časová dotace: 1 vyučovací hodina

Mezipředmětové vztahy: Výchova ke zdraví – učivo osobnostní a sociální rozvoj

Cíle vyučovací hodiny:

- kognitivní: Žák po probrání učiva zná spisovatele Jana Němce a dokáže popsat

prvky jeho díla.

Žák bude po probrání tématu umět formulovat stěžejní obsah díla Dějiny světa a charakterizovat tvorbu Františka Drtikola.

Žák dokáže určit základní prvky a specifika díla Dějiny světa.

- afektivní:

Žák se zapojuje do diskuse.

Žák oceňuje názor ostatních.

psychomotorické:

Žák dokáže vytvořit prezentaci na téma Jan Němec a román Dějiny světa a jeho dílo a demonstrovat ji před třídou.

Obsah: Žák se seznámí s osobností a dílem současného českého autora Jana Němce. Dále skrze dílo s osobností Františka Drtikola a s prvky literární charakterizace.

Výuková metoda:

Motivační: kladení otázek, expozice fotografií a obrazů

Expoziční: výklad a přednáška

Fixační: pracovní listy, řízené čtení, metody rozvíjející porozumění textu – výzově-otázkové podněty

Organizační forma výuky: hromadná, individuální

Učební pomůcky: Pracovní list – Dějiny světla, sešity, psací potřeby, dataprojektor.

Scénář hodiny

Úvod: (časová dotace cca 15 minut)

Na začátku hodiny budou žáci seznámeni s tématem hodiny a cílem výuky. Na úvod bude žákům sděleno, že dnes se budou zabývat současnou českou literaturou – dílem Dějiny světla od J. Němce. Vyučující stručně převypráví děj díla a uvede, že se budeme zabývat tou částí románu, kdy otec poslal Františka Drtikola do učení k místnímu fotografovi.

Hlavní část: (časová dotace cca 20 minut)

Učitel promítne skrze dataprojektor podobu autora Jana Němce, dále fotografii Františka Drtikola s ukázkou jeho fotografie a malby – Příloha 2 a 3. Poté si společně přečtou ukázkou z díla. Učitel se zeptá, zda žáci ví, jaký je člověk, když se o něm řekne, že je cholerik, sangvinik, melancholik, flegmatik a upozorní je, že i to je součástí úkolu. V prezentaci poté promítne základní charakteristiku jednotlivých temperamentů. Následuje samostatná práce – žáci odpovídají na otázky k textu.

Závěr: (časová dotace cca 10 minut)

Učitel společně s žáky zkontroluje pracovní list. Zaměří se nejvíce na úkol č. 3 a 4, kde žákům vysvětlí, jak lze poznávat hlavního hrdinu na základě literární charakterizace autora. Učitel si ověří, zda byli schopni z ukázky určit momentální temperament hlavního hrdiny. Dále jsou vysvětleny pojmy *biedermeier* a *cherubíni*. Žáci jsou upozorněni na neobvyklost *du-formy* u vypravěče. Následuje krátká diskuse. V posledních minutách bude shrnuta probraná látka, zhodnocena aktivita a chování žáků ve vyučovací hodině, budou pochváleni za aktivní přístup k práci a argumentaci.

Klíčové kompetence: komunikativní, k řešení problémů, k učení, sociální a personální

Pracovní list pro žáky:

Jan Němec – Dějiny světla

1. přečtete ukázkou z díla Dějiny světla:

Krev se v tobě jen vaří, takhle sis svou budoucnost nepředstavoval. Ale v kvartě jsi zaznamenal nedostatečnou z němčiny a latiny a otci nezbylo než se smířit s tím, že ve vyšším gymnáziu pokračovat nebudeš. Co s tebou?...

Ale pak otec dostal skvělý nápad: Nasadí Mattasovi do hnízda kukaččí vejce! Za všechno samozřejmě mohl Šípek, ten kůň. A pak také skutečnost, že Drtikol starší jako většina jeho současníků sledoval pokrok se zatajeným dechem a moc dobře věděl, že málokterý vynález se stal tak populárním jako fotografie. Ateliér Antonína Mattase sídlí na rohu Plzeňské a Svatojanské ulice, mezi C. k. poštovním a telegrafním úřadem a Hudebním ústavem.

...

Z čekárny se vchází do samotného ateliéru. Zaklepeš, Mattas si tě změří a kývne. Severní stěna a část stropu je prosklená, tabulemi z čirého a mléčného skla proudí denní světlo a rozlévá se po dřevěné podlaze z prochozených prken. Jsou tu rozkládací zástěny a bílé našasené závěsy na kolejničích, u stěny pak různá malovaná pozadí, která zákazníka zasadí buďto do luxusního biedermeierovského salonu, anebo do jakési mytologické zahrady s klokotajícím pramenem v popředí a můstkem a starými stromy v dálí. Bytelné křeslo několikrát předběhlo ve frontě na čalounění své chudší sourozence z čekárny.

...

Stojíš tam jako tvrdé y, ohlédneš se za sebe do rajske zahrady a nejistě přešlápneš. Nedávno tě z ní vyhnali, dva cherubíni zkřížili plamenné meče za tvými plány jít na akademii. Znovu se tě zmocní zlost na otce, že tě sem poslal do učení. Proč právě sem? Fotografie je proti malířství tak tupá, taková hloupá služka skutečnosti, omalovánka pro pitomce, kteří nemají žádné tvůrčí nadání. Kdyby tě radši nechali malovat ta zdobná pozadí! Jenže otec řekl, že z kumštu penze nekouká, matka tě pohladila po hlavě, Ema výskla, že konečně bude mít portrét, a tím to pro ně bylo vyřízené.

2. Kolik let má podle tebe v ukázce František? V jakém prostoru se odehrává děj?
3. literární charakteristika hlavního hrdiny – na základě ukázky uveď:

a) podtrhni v textu **promluvy** postav/vypravěče o hlavním hrdinovi, které ho charakterizují

b) vypiš **jednání** hlavního hrdiny – Co udělal?

c) vypiš z textu informaci o tom, jak hlavní hrdina **vypadá**

d) podtrhni v textu část, kde je popsáno **prostředí**

4. Jaký temperament převažuje u hlavního hrdiny? Podtrhni a svůj výběr zdůvodni.

Sangvinik, choleric, melancholik, flegmatik.

5. Kdo jsou cherubíni?

6. Biedermeier =

7. Jakým způsobem vypráví vypravěč příběh? Uveď osobu a číslo, ve které hovoří o hlavním hrdinovi.

8. Jaký máš pocit při čtení textu, který je vyprávěn tímto způsobem?

6.2. Pracovní list č. 2.

Vyučující: Gabriela Sovová

Tematický okruh – téma: současná česká literatura, Jan Němec – Dějiny světla

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova

Ročník: 9. ročník

Časová dotace: 1 vyučovací hodina

Mezipředmětové vztahy: Výchova ke zdraví, výtvarná výchova

Cíle vyučovací hodiny:

- **kognitivní:** Žák po probrání učiva zná spisovatele Jana Němce a dokáže popsat prvky jeho díla.

Žák bude po probrání tématu umět formulovat stěžejní úseky románu Dějiny světla a charakterizuje tvorbu Františka Drtikola.

- **afektivní:**

Žák se zapojuje do diskuse.

Žák oceňuje názor ostatních.

Žák oceňuje význam znalosti autora i jeho díla.

-**psychomotorické:**

Žák dokáže vytvořit prezentaci na téma František Drtikol a jeho tvorba a demonstrovat ji před třídou.

Obsah: Žák se seznámí s osobností a dílem Františka Drtikola skrze román Dějiny světla. Hlavní postavu pak bude analyzovat z hlediska prvků literární charakterizace. Žák dokáže následně aktivně reagovat na otázky kladené učitelem.

Výuková metoda:

Motivační: rozhovor, kladení otázek

Expoziční: výklad a přednáška

Fixační: pracovní listy, řízené čtení, metody rozvíjející porozumění textu – výzvově-otázkové podněty

Organizační forma výuky: hromadná, individuální

Učební pomůcky: Pracovní list – Jan Němec, Dějiny světla, sešity, psací potřeby, dataprojektor.

Scénář hodiny

Úvod: (časová dotace cca 15 minut)

Na začátku hodiny budou žáci seznámeni s tématem hodiny a cílem výuky. Na úvod bude žákům položena otázka, zda si pamatují z předešlé hodiny, jaké informace lze z textu vyčíst ohledně literární charakteristiky postavy. Poté bude žákům puštěna ukázka z dokumentu o Františku Drtikolovi, kde si připomenou jeho život a tvorbu. (<https://www.youtube.com/watch?v=wZNUdTayWCg>)

Hlavní část: (časová dotace cca 25 minut)

Bude následovat práce s pracovním listem. Žáci budou hledat v textu jednotlivé prvky literární charakterizace a následně pracovat teoreticky i prakticky s uměleckou tvorbou. Cílem posledního úkolu je propojit malbu a fotografii. Posledním úkolem je kresba hlavního hrdiny na balkoně. Za domácí úkol žáci dostanou vyfotit mobilním telefonem sýkorku, poslat vyučující na email – ta fotografie do příští hodiny vytiskne, žáci sýkorky vystříhnou a nalepí je na hlavního hrdinu tak, jak je popsáno v románu.

Závěr: (časová dotace cca 5 minut)

V posledních minutách bude společně s žáky shrnuta probraná látka, zhodnocena aktivita a chování žáků ve vyučovací hodině, budou pochváleni za aktivní přístup k práci a argumentaci.

Klíčové kompetence: komunikativní, k řešení problémů, k učení, sociální a personální

Pracovní list pro žáky:

1. Přečtěte si ukázkou z díla a odpovězte na otázky k textu.

Ale teď míříš do lesa, otec ti pořídil skládací malířský stojan a novou sadu akvarelů. Co přišel podzim, snažíš se malovat v plenéru co nejvíc. O své budoucnosti máš jasno: nějak se ještě protlučeš tím pitomým žlutočerným gymnáziem a pak zamíříš na akademii do Prahy. Rozložíš plný stojan a výkres na něj upneš svorkami. Rozděláš barvy a do kelímku napustíš vodu ze studánky, kterou jsi sem přišel malovat: několik kamenů obrostlých šťavnatě zeleným mechem, na hladině malé nádržky lodičky z listů, po levé straně dva pařezy, na něž může žíznavý usednout. Nic zvláštního, lesní zákoutí, ale jako cvičení to musí stačit. V rychlosti si to rozvrhneš tužkou, do setmění není tolik času, a pak už sáhneš po štětci a po barvách. Sám víš nejlíp, že tady se ještě máš hodně co učit, nedaří se ti proniknout do tajných zákonů barev, i když sis už o nich leccos přečetl.

...

Zde na Spořilově téměř nikdo neví, že jsi byl fotografem — od začátku tě mají za blázna, co stává na střeše domu s rozpaženými rukama tak dlouho, dokud si mu na prsty nesednou sýkory.

...

V pronajaté spořilovské vile sis pro sebe upravil bývalou prádelnu na střeše, víc nepotřebuješ. V létě sem praží slunce, v zimě to tu malá bubnová kamínka snadno vytopí. Kromě kamen tu máš jen postel, komodu, stůl se dvěma židlemi a malířský stojan, na němž právě schne obraz. Fialové a bílé kruhy, zářivý střed. Jarka se odpoledne smála, že zas stojíš na střeše, jako bys maloval plenér, pohled na zahradní město, a přitom ti pod rukama vzniká jen další abstrakce.

...

Drcneš do dveří a vyjdeš ven na střechu. Západní horizont je počmáraný šedými a oranžovými šmouhami, slunce zapadá a bledý měsíc už stoupá po obloze. Ach, ta nebeská báň. Rozpažíš ruce, jako bys měl slunce a měsíc svým tělem propojit, a pak pokojně čekáš, až přiletí první. Mluvit s ptáky je — v ráji, v ráji na zemi — to nejmenší.

2. Vypiš odborné termíny:

3. literární charakteristika hlavního hrdiny – na základě ukázky uveď:

a) podtrhni v textu **promluvy** postav/vypravěče o hlavním hrdinovi, které ho charakterizují

b) vypiš **jednání** hlavního hrdiny – Co udělal?

c) vypiš z textu informaci o tom, jak hlavní hrdina **vypadá**

d) podtrhni v textu část, kde je popsáno **prostředí**

4. Jaké měl hlavní hrdina plány do budoucna? Co se pak stalo?

5. Namaluj Františka Drtikola na balkoně s rozpaženými rukama.

6. Domácí úkol: vyfoť mobilním telefonem jakéhokoliv ptáka, pošli vyučující na email, fotografii použijeme v další vyučovací hodině.

7. Našel hlavní hrdina svou profesi, která mu byla nejbližší? Která to byla?

Pětilístek – vyjádři, kým je pro tebe fotograf.

Název

2 vlastnosti (příd.jméno)
.....

3 slova o tom, co dělá

Definice o 4 slovech
.....

1 synonymum

6.3. Pracovní list č. 3.

Vyučující: Gabriela Sovová

Tematický okruh – téma: Zobrazení hlavního hrdiny díla v románu versus autobiografický text, sloh - úvod do charakteristiky

Průřezová témata: Osobnostní a sociální výchova

Ročník: 8. ročník

Časová dotace: 1 vyučovací hodina

Mezipředmětové vztahy: Výchova ke zdraví, výtvarná výchova

Cíle vyučovací hodiny:

- **kognitivní:** Žák po probrání učiva dokáže rozeznat rozdíly mezi zobrazením postavy v románu a autobiografickém textu.

Žák dokáže rozeznat text autobiografický od románového zpracování. Žák dokáže charakterizovat postavu namalovanou na obraze.

- **afektivní:**

Žák se zapojuje do diskuse.

Žák oceňuje názor ostatních.

Žák oceňuje význam schopnosti rozeznat realitu od fikce.

-**psychomotorické:**

Žák dokáže vytvořit prezentaci na téma rozdílnosti v zobrazení postavy v románu a v autobiografii.

Obsah: Žák se seznámí s románovým zpracováním části osudu postavy a následně s autobiografickým textem této osoby. Pochopí rozdílnosti obou textů a uvědomí si způsob zpracování literárních ukázek i praktické rozdíly v literárních ukázkách. Je schopen stručně charakterizovat postavy na obraze. Žák dokáže následně aktivně reagovat na otázky kladené učitelem.

Výuková metoda:

Motivační: rozhovor, kladení otázek

Expoziční: výklad a přednáška

Fixační: pracovní listy, řízené čtení, metody rozvíjející porozumění textu – výzvově-otázkové podněty

Organizační forma výuky: hromadná, individuální

Učební pomůcky: Pracovní list, sešity, psací potřeby, dataprojektor.

Scénář hodiny

Úvod: (časová dotace cca 15 minut)

Na začátku vyučovací hodiny budou žáci seznámeni s dějem díla Dějiny světla od Jana Němce a bude jim ve stručnosti představen hlavní hrdina a jeho umělecká tvorba v podobě obrazů. Vyučující žákům sdělí, že budou nyní pracovat s literárními texty, které vypovídají o životě Františka Drtikola.

Hlavní část: (časová dotace cca 25 minut)

Vyučující žákům promítne skrze dataprojektor krátký zápis, který bude definovat literární žánry – román, autobiografie, žáci si zapíší do sešitu. Následuje samostatná práce s pracovním listem. Poté si společně přečtou oba texty a s vyučujícím zkontrolují odpovědi a dovysvětlí danou problematiku. Poté následuje práce s uměleckou tvorbou Františka Drtikola. U jednotlivých obrázků v pracovním listu žáci ve 3 větách charakterizují postavy na obrázcích. Před započítím tohoto úkolu učitel stručně objasní, co je to charakteristika. Poté učitel vyvolá žáky a každý přečte svou charakteristiku.

Závěr: (časová dotace cca 5 minut)

V posledních minutách bude společně s žáky shrnuta probraná látka, zhodnocena aktivita a chování žáků ve vyučovací hodině, budou pochváleni za aktivní přístup k práci a argumentaci.

Klíčové kompetence: komunikativní, k řešení problémů, k učení, sociální a personální

Pracovní list pro žáky:

Ukázka č. 1:

Ze čtvrté třídy gymnasia jsem šel na učení na fotografii. A učedník mučedník. Dělali jsme od 7 hodin ráno do 7 hodin večer. Hodinová přestávka v poledne. V zimě to bylo lepší, protože byla brzo tma a elektrické světlo nebylo. Za to vypírání fotografií ve studené vodě nebyla žádná slast. Omrzly mi ruce a památka na učení mi zůstala dodnes. Samozřejmě, že se v neděli dopoledne také pracovalo, a když bylo hodně práce, tak se dělalo třeba do devíti deseti hodin večer, přitom pomocníci za práci přesčas nedostávali ani haléř.

Ukázka č. 2:

Jenže teď je všechno jinak. Vracíváš se z Mattasova ateliéru až večer, matka nebo Máňa ti pod bradu strčí teplé jídlo, často první ten den. U Mattase se dělá od rána do večera, šest a někdy sedm dní v týdnu, podle toho, jak jdou zakázky. Jsi zavřený v temné komoře nebo kopíruješ pozitivy. Když máš na starosti negativy, nespátíš kromě krátkých přestávek denní světlo, v listopadu už vstáváš za tmy a za tmy se z učení vracíš. Na rukou se ti po čase objeví hnědé skvrny, vypadají jako stařecké, ale na svědomí je má pyrogallová vývojka, kterou Mattas používá. S prvními mrazíky ti při vymývání materiálu v ledové vodě začnou nesnesitelně tuhnout prsty, bolí tě žíly a časem dojde i na omrzliny.

1. Přečtete si ukázky.
2. Která ukázka je autobiografií a která představuje románové zpracování o hlavním hrdinovi? Podle čeho jsi to poznal?
3. Doplň

Ukázka č. 1:

- Čas vyprávění:
- Motivy vyprávění:
- Jaký je vztah autora a vypravěče textu? Kdo text vypráví?

Ukázka č. 2:

- Čas vyprávění:
- Motivy vyprávění:
- Jaký je vztah autora a vypravěče textu? Kdo text vypráví?

4. V čem jsou si oba texty podobné?
5. Vyhledej a podtrhni v obou textech informaci o tom, jaká byla pracovní doba v ateliéru.

Kdo je na obrázku? Jak bys charakterizoval postavu ve 3 větách?

6.

Kdo je na obrázku? Jak bys charakterizoval postavu ve 3 větách?

Závěr

Diplomová práce pojednávala o díle Dějiny světla od současného českého autora Jana Němce. Cílem bylo představit vývoj osobnosti hlavní postavy z pohledu literární charakterizace. Tento cíl byl naplněn, bylo zjištěno, že v díle autor využívá převážně nepřímé charakterizace postavy, uplatňuje se teorie postava-hypotéza, kdy se hlavní hrdina v průběhu děje neustále vyvíjí a utváří. Z prvků nepřímé charakterizace se o vývoji postavy dozvídáme nejvíce z promluv vypravěče, vnitřních promluv postavy a na základě jejího jednání. Dominantním prvkem ve vývoji osobnosti postavy je její vnitřní život, kterému autor věnuje mnoho pozornosti.

Na základě vnitřního směřování postavy byly vybrány takové psychologické teorie vývoje osobnosti, které přímo popisují tyto aspekty psychiky člověka. Byla zkoumána teorie archetypů Carla Gustava Junga. Bylo zjištěno, že postava Františka Drtikola realizovala to, co C. G. Jung popisuje jako archetyp Bytostného já neboli self. Dále byla zkoumána teorie logoterapie a její prvky od Viktora Emanuela Frankla. Bylo zjištěno, že hlavní hrdina naplnil vůli ke smyslu života, který se v jeho životě neustále proměňoval, dále spirituální stránku člověka, která jej provázela celý život a kterou realizoval, stejně jako úkol vůči světu.

Druhý cíl práce zahrnoval zkoumání, jak zachází Jan Němec ve svém románu s obrazem života Františka Drtikola a srovnání těchto informací s reálnými údaji o jeho životě. Bylo zjištěno, že v určitých aspektech dochází k jisté idealizaci hlavního hrdiny. V některých částech díla se projevují neúplné informace o jeho umělecké tvorbě, zvláště ve druhé polovině života. Dále v díle není například rozvinuta angažovanost hlavní postavy v komunistické straně, možnost věnovat se fotografování i v době 1. světové války a další informace.

Co však bylo shledáno jako velmi přesné, je charakteristika vnitřního života postavy vzhledem k reálnému vnitřnímu životu Františka Drtikola. Na základě dostupné sekundární literatury bylo zjištěno, že s velkou pravděpodobností realizoval takový vnitřní stav, který je uveden v románu.

Celkově lze konstatovat, že Jan Němec detailně zachytil život fotografa Františka Drtikola. Velmi zdařilým způsobem zasadil jeho biografii do románového zpracování. Tohoto nelehkého úkolu se zhostil s přesností a snahou co nejlépe přiblížit osobnost Františka Drtikola z pohledu vnějšího i vnitřního života fotografa.

Zkoumání románu Dějiny světla, života a díla Františka Drtikola mi přineslo poznání, že každý autor, který zpracovává biografii o známé osobnosti, stojí před nelehkým úkolem, jelikož na život člověka lze v tomto případě nahlížet z mnoha aspektů – z pohledu jeho díla, z pohledu sekundární literatury, jeho vlastní autobiografie... a nemůžeme očekávat, že se dozvíme o skutečném životě osoby, ale vždy získáme pouze pohled na jeho život.

Použité zdroje

Bardo Thedol. Tibetská kniha mrtvých, [Z německého textu L. Göpfert-Marchové] přeložil a poznámkami opatřil A. Trčka, Praha, 1938.

BIRGUS Vladimír ,BRANNÝ Antonín,František Drtikol ,Odeon 1988,ISBN 01-511-88.

BONDY Egon, *Prvních deset let*, Praha: Maťa, 2002, 80-7287-062-9.

DOLEŽAL Stanislav (ed.), *František Drtikol: Duchovní cesta, sv.2*, Praha: Nakladatelství Svět, 2008, 978-80-87201-18-3.

DOLEŽAL Stanislav, FÁROVÁ Anna ,NEDOMA Petr, *František Drtikol fotograf, malíř, mystik*. Redaktor Zuzana FOŘTOVÁ. Praha: Galerie Rudolfinum, 1998. ISBN 80-902194-4-6.

DRAPELA, V. J., *Přehled teorií osobnosti*, Portál, Praha 1997,ISBN 978-80-262-0040-6.

FOŘT, Bohumil: *Literární postava. Vývoj a aspekty naratologických zkoumání*. Praha, Ústav pro českou literaturu 2009, 978-80-85778-61-8.

FRANKL, V. E.: *Co v mých knihách není. Autobiografie*. 1.vyd. Brno: Cesta, 1997, ISBN 80-85319-66-7.

BALCAR, K.: *Materiály ze seminářů LEA, PVŠPS Praha, 2007-2010*.

FRANKL, V.E.: *A přesto říci životu ano*. 3. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, ISBN 80-7192-095-9.

FRANKL, V. E.: *Vůle ke smyslu*. Vyd. 2006, Brno: Cesta, 2006, ISBN 80-7295-084-3.

FRANKL, V.E.: *Psychoterapie a náboženství. Hledání nejvyššího smyslu*. Brno: Cesta, 2007, ISBN 80-7295-088-6.

FRANKL, V. E.: *Psychoterapie pro laiky*. Vyd. 1998, Brno: Cesta, 1998, ISBN 80-85319-80-2.

FRYŠ, Josef. *Dvanáct osudů dvou staletí: Zeyer, Aleš, Vrchlický, Theurer, Gellner, Vyskočil, Drtikol, Šára, Hojden, Tesařík, Drda, Juráček*. Příbram: J. Fryš, 2006. ISBN 80-239-8119-6.

FUNK Karel, *Mystik a učitel František Drtikol. Doplněné a rozšířené vydání*, Olomouc: Fontána, 2001, 80-85206-19-6.

HODROVÁ, Daniela a kolektiv: *...na okraji chaosu... Poetika literárního díla 20. století*. Praha, Torst 2001, 80-7215-140-1.

JACOBI, J. S, *Psychologie*. C. G. Junga, Psychoanalytické nakladatelství, Praha 1992.

JAROCKÁ, Helena. *Čítanka a já. Český jazyk a literatura*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, a. s., a nakladatelství učebnic Fortuna, JUDr. František Talián. 2001/2002, 52 (1-2), 22-24. ISSN 0009-0786.

JINDRÁČEK, Václav et al. *Dětská pojetí uměleckého textu jako východiska školní interpretace*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta, 2011. 282 s. ISBN 978-80-7414- 429-5.

JUNG, C. G., *Analytická psychologie a její teorie a praxe*, Academia, Praha 1993, ISBN 80-200-0480-7.

JUNG, C. G., *Člověk a duše*, Academia, Praha 1995, ISBN 80-200-0543-9.

JUNG, C. G., *Duše moderního člověka*, Atlantis, Brno 1994, ISBN 80-7108-087.

JUNG, C. G., *Výbor z díla. III., Osobnost a přenos*, Nakladatelství Tomáše Janečka, Brno 1998.

MOUCHA, Josef. *František Drtikol*. Prague: Torst, 2007. FotoTorst. ISBN 978-80-7215-301-5.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009 ISBN 978-80-200-1680-5.

NĚMEC, Jan. *Dějiny světla: román o fotografovi Františku Drtikolovi*. 2. vyd. Brno: Host, 2014, 978-80-7294-962-5.

NEZKUSIL, Vladimír. *Nástin didaktiky literární výchovy: (čtyřletá gymnázia a vyšší třídy víceletých gymnázií): z praxe pro praxi*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2004. 165 s. ISBN 80-7290-160-5.

PLHÁKOVÁ, A.: *Dějiny psychologie*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006, ISBN 978-80-247-0871-3.

RIMMON-KENANOVÁ, Shlomith: *Poetika vyprávění*. Brno, Host 2001, 80-7294-004-X.

STACH, Reiner. *Kafka*. Přeložil Michael PŮČEK. Praha: Argo, 2017. ISBN 978-80-257-2347-0.

VALA, Jaroslav. *Didaktika literární výchovy: vybrané kapitoly pro učitele základní školy*. Olomouc: Hanex, 2017. ISBN 978-80-7409-086-8.

Internetové zdroje

BÍLEK, Petr A. *Respekt: DĚJINY SVĚTLA: ROMÁN O FOTOGRAFOVI FRANTIŠKU DRTIKOLOVI* [online]. 19.01.2014 [cit. 2022-03-20]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/tydenik/2014/4/drtikolovo->

HOLNA, Jiří. Fotograf františek drtikol: krátkometrážní dokumentární film. In: *Www.ceskatelevize.cz: krátkometrážní dokumentární film* [online]. Česko: Česká televize, 2000, 2000 [cit. 2022-04-18]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=wZNUdTayWCg>

LOLLOK, Marek. *Němec, Jan Dějiny světla: iLiteratura* [online]. 2013 [cit. 2022-03-27]. Dostupné z: <https://www.iliteratura.cz/Clanek/32465/nemec-jan-dejiny-svetla>

MEZIHORÁK, Petr. *Kulturní noviny: Každá tvář je událost* [online]. 2013, 2013 [cit. 2022-03-20]. Dostupné z: <https://www.kulturni-noviny.cz/nezavisle-vydavatelske-a-medialni-druzstvo/archiv/online/2013/47-2013/kazda-tvar-je-udalost>

TOMÁŠ Eduard na Drtikola vzpomíná také v dokumentárním filmu České televize: *Eduard Tomáš. Paměti mystika 13*, scénář, kamera a režie Viliam Politikovič, Česká televize 1998

Přílohy

Příloha č. 1

7.3.1948

Každá vytrvalost vede k cíli! A tuto vytrvalost a houževnatost obraťte na prohloubení svého poznání a na pravé prohlédnutí celého dění. Je to poznání a prohlédnutí tak zvaného odvislého vznikání, je to poznání podmínek, které vyvolávají různé stavy vědomí, a tím nové zrody.

17.1.1949

A „ani se nenadáš“, přijde poznání, to veliké poznání, že jsi byl stále v nirváně, že jsi nikdy z ní nevyšel, že jsi nikdy z ní ani nemohl vyjít, protože jseš sám nirvána.

15.2.1949

Psát o nirváně by bylo hříšno, neb je to nad veškerý pomysl a nad veškerými názory, a to, co by člověk o ní napsal, byl by iluzorní vejmysl iluzorního mozku: a tak nezbývá nic jiného, než aby člověk psal o tom krásném „camcaru“.

23.5.1949

Nezapomeň, že nirvána a samara je jedno, že není rozdíl. To pak stále v sobě upevňuj, z toho vycházej, z té pevné základny, která je neměnitelná, která je podkladem všeho. – Ponořuj se stále hlouběji do sebe, zkoumej, analyzuj, jdi na to dialekticky

(z dopisů Františka Drtikola profesoru Mlýnskému)

Příloha č. 2

(František Drtikol, Touha, 1928, pigment)

Příloha č. 3

(František Drtikol, Řeka, 1950)

Příloha č. 4

